graphical aspect. It was a period in which geography was a prevailing theme among writers. Authors of different professions ventured into the geography of the Serb territories (priests, historians, literary authors, officers). Travel books appeared which became a popular form of dealing with geography with varying success. The description of certain regions of Serbia also entailed drawing maps which some authors did by grouping them together and giving them different contents.

In the third period of development, writers emerged whose works contained observations that were the result of their own field research. Sometimes, their standards in terms of expertise was high. Less frequently, though, there were also books in which scientific methodology was applied and a critical scientific approach was born. Then, there were extensive volumes of a monographic nature, offering a synthesis of the entire collection of geographical data about Serbia. Significant progress was achieved in map-making, with the creation of authentic maps. This laid the foundations of geography as a science in Serbia and for independent scientific field research.

However, it was not until the end of the XIX century and the appearance of Jovan Cvijić that the fourth and most important period began in the development of Serbian geography. Thanks to the results of his geographic research on the Balkan Peninsula and the scientific methodology for which he laid the foundations, the science of geography in Serbia reached European standards and brought Serbia recognition in the scientific world. An important milestone in the further development of Serbian geography was the training of scientific staff who were Cvijić's students, in all the geographic disciplines, thus ensuring the further progress of geography in Serbia in the XX century.

* *Prof. Dr. Dragutin Petrović, Faculty of Geography, Belgrade.*

ПАВЛЕ ВУЈЕВИЋ И ХРОНИКА ВРЕМЕНА НА БАЛКАНУ

Љерка Опра

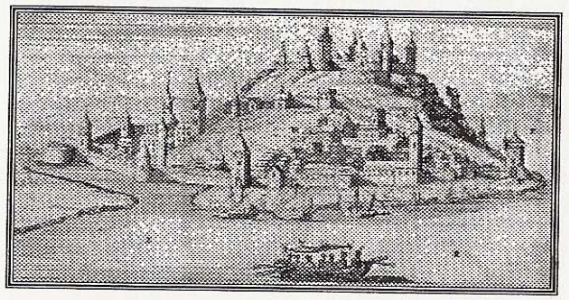

Београд на гравири из 17. века

Originalni naučni rad UDC 001-052:551.5(093)(497)"1358/1864" BIBLID:0354-66-40, (1997)3:5 s.9-31

Павле Вујевић је као члан међународне Комисије за проучавање варирања климе објавио 1931. године рад на француском језику под називом "Историјски документи о варијацијама климе на територији Краљевине Југославије и околним просторима". У њему је прикупио 300 записа о времену на Балкану у периоду 1358-1864. Већина записа, узета из православних манастира и цркава, на старословенском језику је. Одређен број записа је из других историјских извора - преводи са турског и латинског језика.

Хронику времена, која би обухватала дужи временски период није једноставно направити: систематска метеоролошка мерења на већем броју станица почела су средином 19. века. Павле Вујевић је својим радом покушао да попуни ову празнину и реконструише историјско памћење. Рад

се завршава са 1864. годином када је део Балкана прекривен метеоролошком мрежом станица. Пре овог времена, мерења су била појединачна и у целој Европи, са различитим почетком мерења разних физичких величина (температуре, притиска, падавина, сијања Сунца, итд). Најдужи су били низови температура, који понегде иду од 18. века, а мерење падавина је почело средином 19. века. У Бечу падавине мере од 1843. године. Александар Хумболт је 1848. успео да наговори пруску владу да организује мерење падавина. Исте године Руска академија је у мрежи метеоролошких станица у пространом руском царству у редовна мерења увела и мерење падавина.

Без температура и падавина, најважнијих климатских елемента, нема хронике времена. Хроника времена која обухвата период од средине 19. века није права: сто година је мало време када је метеорологија у питању. Да би се могли доносити ваљани закључци о варијацијама климе, потребно је да се направи хроника времена бар за неколико стотина година. У недостатку метеоролошких података, климатолози и историчари потражили су записе о времену у историјским изворима. Павле Вујевић, пре многих[1], урадио је то за Балкан. Може се претпоставити да је рад започео 1928. или можда још раније[2]. Посао је био више него опсежан. Извор његових података су биле књиге Љубомира Стојановића[3], који је објавио старе српске записе и натписе, старе хронике и српске анале. Сви записи су на старословенском језику и потичу углавном са простора који је био под јурисдикцијом Пећке патријаршије[4], а мањим делом из православних цркава и манастира из Бугарске и Румуније. У збирци су и записи из Светогорских манастира. У првих 6 књига има 10522 записа, без додатака који су стигли у току штампања књига. Записи се могу поделити на недатиране, оне којима се може одредити период на који се односе,

деломично датиране и датиране. Павле Вујевић је одабрао само оне којима је бар назначено време на које се односе. Чак и датирани записи су захтевали велики труд и познавање начина записивања датума. Стара ћирилица није имала бројеве: уместо бројева коришћена су слова којима је давана бројна вредност [5]. Запис .з.р.с.с. одговара броју 7196, односно то је 7196. година.

Превођење старих записа на нови календар

Да би биле јасније тешкоће са којима се Павле Вујевић суочавао у датирању записа, морају се схватити основне претпоставке односа старе и нове ере, старог и новог календара. Према календару који је преузет од Византије године су бројане од стварања света, од Адама, што се догодило 5508 година пре рођења Исуса Христа. Први запис у раду Павла Вујевића је из 6866. године од стварања света, а то је 1358. година од рођења Исуса Христа. Прерачунавање година из једне у другу еру једноставно је: додаје се или одузима број 5508. У записима време постанка света назива се и постање, а време инкарнације је време рођења Исуса Христа.

По православном веровању први дан света била је недеља 1. септембар и после 28 година поново је 1. сепембар пао у недељу. То време од 28 година назива се Сунчевим круговима или златним бројем. Када се зна којем Сунчевом кругу, односно којем златном броју, припада нека година и којег дана је био 1. септембар те године, могу се лако одредити дани за било који датум. У старим списима сваком Сунчевом кругу додаје се број који означава померање 1. септембра у односу на недељу, тај број назива се епакта, епакта лету или вруће лето, па се у понеком спису под тим именом подразумева 1. септембар. Исус Христ рођен је у 20. Сунчевом кругу[6] и 17. Месечевом кругу[7]. Месечевих кругова има 19, броје се од 1. марта. Ако

млади Месец падне у време пролећне равнодневнице, поновиће се то после 19 година. Месечеве мене понављају се у исте датуме после 19 година, а после 28x19=532 године у исте датуме и дане. Године Месечевог круга називају се златним бројем, сваком златном броју припада епакта. Епакта је разлика у броју дана између младог Месеца у годинама Месечевог круга - народ то назива темељ или основаније. На основанију се заснива одређивање датума Ускрса, који се празнује прве недеље после пролетње равнодневнице иза пуног Месеца, зато што је Христово распеће пало у време пролећне равнодневнице.

Да би се одредио датум Ускрса, развијен је цео епактни рачун. Преко Месечевих кругова и епакта одређује се датум младог Месеца на који се додаје 15 дана да би се одредио датум пуног Месеца. Додају се још два дана Христових патњи и тај датум је пасхална граница, а прве недеље после пасхалне границе празнује се Ускрс. До 1582. године источна и западна црква славиле су Ускрс у исто време, обе су користиле стари Јулијански календар. Од те године западна црква користи нови Грегоријански календар, а источна је задржала стари.

Павле Вујевић одредио је датуме свих записа, без обзира како су датирани; датуме после 1582. прерачунао је по новом календару. Догађаји у старим записима често су датирани Ускрсом или неком одредницом по којој се одређује Ускрс, која није увек сасвим јасна у запису. Мање проблема имао је са непокретним празницима. Најчешће су догађаји везани уз Митровдан, Божић, Благовести, Ђурђевдан, Дан мученика, итд. Дани мученика су непокретни празници, али има више таквих дана па није увек јасно на који од њих се односи запис. Догађаји су датирани и другим догађајима, најчешће везаним за Турке, па је одређивање датума захтевало консултације са историчарима, што је очито у запису из 1720. године. Тај запис је или нетачно датиран или погрешно везан уз поновни долазак турског везира под Петроварадин. Павле Вујевић је проценио да је аутор записа погрешио у години, а да је упамтио догађаје: догађаји остају у сећању дуже него бројеви.

Није познато да је неко помагао Павлу Вујевићу, али је познато да је Љубомир Стојановић у прикупљање записа и написа укључио 13 игумана манастира и многобројне пријатеље. Сасвим је разумљиво да су игумани у тај посао укључили монахе у својим манастирима, па се тако круг оних који су учествовали у прикупљању података прилично повећао - другачије није било ни могуће урадити тај огромни посао. Да би се добио увид у вредност овог рада, који је много више од низа записа о времену, потребно је још понешта додати о настанку књига Љубомира Стојановића.

Љубомир Стојановић је преко 30 година[8] сакупљао историјско благо српског народа, сачувано по манастирима, црквама, музејима, библиотекама и приватним збиркама. Сваки објављени запис лично је сравнио са оргиналом, уколико је оргинал постојао, или је то урадио неки његов пријатељ. Стојан Станојевић, Тихомир Остојић, Јован Радонић и Владимир Прибичевић су обилазили са њим манастире.[9] Атанасије Пејативић, директор гимназије у Пљевљима, послао му је 300 записа из манастира Св. Тројице и из Новопазарског санџака. Захарије Поповић, свештеник из Зворника, послао му је 80 записа из Зворника, Мале Ломнице и околине. Аксентије Обрадовивић му је послао 40 записа из библиотеке у Берлину. Набројани су само неки, које су помогли да се скупи задивљујући број записа, који је прешао 11000, а старе хронике и српски анали испунили су целу једну књигу.

Мањи број записа у раду Павла Вујевића потиче из фрање-

вачких манастира, које је објавио фра Јулијан Јеленић. Турске записе је узео из рада Ризе еф. Мудеризовића. Занимљиво је да су у турским записима из Босне догађаји често датирани православним свецима, најчешће Ђурђевданом. Велики посао је био прерачунавање муслиманских месечевих година у године по новом календару. Почетак муслиманске године може да падне у било које доба године. Разлог томе је што муслиманску годину не одређује време обиласка Земље око Сунца него Месечево кретање око Земље: муслиманаска година је краћа, почиње 20-тог дана месеца мухарема, који се помера. Муслиманске године се броје од хиџре[10]. Управо због покретног почетка године записи нису јасни, односно понекада је у запису нејасно на којоју годину се запис односи[11], али су зато записи о времену, понекада, јаснији од очекивања - када се односе на зимски период године, односно на ербаин и хамсин. Ербаин или арбаин на арапском језику значи 40. Време ербаина је за Турке период од око 40 дана - тачније то је време од 23. децембра до 31. јануара - време одређено за јаку зиму и велики снег. Јака зима пре ербаина, или после, изазивала је чуђење. После ербаина иде период хамсин - око 50 дана у којима зима слаби - период од 1. фебруара до 21. марта, који завршава ноћи султаније Неврез. У турским записима налазе се и астролошки подаци, који су по њиховом веровању узрок необичних појава.

У свим записима, без обзира на верску заједницу у којој су настали, има података о скупоћи и глади, која је изазвана неродношћу у лошим годинама, али и ратовима и то је понекада немогуће раздвојити. Из записа се уочава да се појаве куге и других епидемија искључиво приписују метеоролошким условима и Божјем гневу.

Било је покушаја у 20. веку да се епидемије куге повежу са Сунчевом активношћу, као и поплаве и градоносне године.

Претпоставља се да епидемије разних болести настају када је мања активност Сунца. Тада је Земља под јачим утицајем космичког зрачења које је негативно. У време јаке активности Сунца његово зрачење штити Земљу од негативног космичког зрачења - јако Сунчево зрачење је баријера космичком. Данас човек опет тражи објашњења за низ појава на Земљи, тамо где су их налазили и наши преци: у космосу. Прикупљајући старе записе Павле Вујевић је омогућио да се понека претпоставка провери.

Записи као основ за модерну климатологију

Његов рад има посебну вредност када се погледају метеоролошки подаци са почетка 20. века. Према метеоролошким подацима дошло је у 19. веку до отопљавања у северним пределима планете. Отопљење је постало очито почетком 20. века. Од 1900. године долази до брзог повлачења ледника, а јата бакалара су се почела појављивати у водама око Гренланда. Од 1930. године на Фарским острвима и Исланду су почеле да се задржавају ласте. Метеоролошки, време од средине 19. века је период после малог леденог доба, које је почело средином 13. века. Верује се да је оптимално време за живот на Земљи било пре 7000 година и од тада температуре се полако смањују. Те промене произилазе из Миланковићевог математичког модела климе. Значајне промене климе се дешавају у пределима ближе половима, а у јужним пределима се захлађења јаче осећају. Мало ледено доба је било последица смањене активности Сунца. Подаци о Сунчевој магнетној активности, добијени проучавањем борова старих 7000 година, показују да се активност Сунца смањује сваких 300 година. У време малог леденог доба у Европи у периоду 1645-1715. средње годишње температуре су биле ниже за 2 степена од данашњих. То захлађење морало је да се осети и на Балкану и

оно је ту негде у белешкама, чији аутори нису ни знали колико ће оне значити људима неколико векова касније.

Вредност овог рада Павла Вујевића је толика да заслужује да се цео публикује први пут на српском језику. Зашто су климатолози игнорисали овај рад може да буде предмет полемике, али пре тога потребно је суочити се са чињеницом да је после Павла Вујевића климатологија у Југославији била запостављена у корист синоптике, која захваљујући развоју технологије доживљава процват. Друга половина 20. века је време информатике и прогностичких модела, који су тек у последњој четвртини века добили одговарајуће рачунаре. Други разлог занемаривања рада је и кашњење са прихватањем Миланковићевог математичког модела климе (кога је Павле Вујевић озбиљно схватио на самом почетку). Шездесетих година 20. века у Југославији Миланковићев модел климе је сматран научном фантастиком. Можда се разлог за занемаривање рада Павла Вујевића о историјским записима може тражити и у политичкој сфери, али је то мање вероватно, јер је рад спомињан при свакој метеоролошкој годишњици и навођено је тачно колико броји записа и из кога су периода. Душан Дукић је у својој климатологији дао неколико записа из тога рада. Тачан назив рада ни он није навео, али је рад сачувао и тако омогућио његово објављивање. У међувремену пронађен је још један пример тог рада у Метеоролошкој опсерваторији Београд. Загубљеност овог рада, у заводу чија је основна делатност метеорологија, говори какав је био однос према историјским документиама у једном периоду 20. века - сва решења су тражена у новим информацијама и технологији. Крајем 20. века, пред неизвесношћу новог века, човек се враћа прошлости, која можда може да подржи наду да ће преживети ново ледено доба.

Закључак

Намера овог рада пре свега је указивање на савременост мисли Павла Вујевића да би се његово кључно дело, први пут објављено на српском језику (види Прило 2) могло боље и лакше разумети. Вујевићеве историјске документе о варијацији климе на територији Краљевине Југославије и околним просторима треба сматрати коауторски радом. Рад је његов, али и Љубомира Стојановића, као и оних који су записе сакупили. Не треба заборавити ни праве ауторе белешки, који су најчешће анонимни. Сам рад, и начин његовог настајања, као и време у коме је настао може да буде предмет новог рада: сваки кратки закључак је унапред погрешан. Рад треба посматрати као његов допринос климатологији. Радови који се могу сматрати као његови наставци, настали су пре или у исто време, што показује да је он озбиљно приступао разматрању климе на Балкану. Тим проблемом је почео да се бави у време специјализације у Берлину, где је отишао после одбране докторске дисертације 1904. у Бечу. Следећи рад је *Варијациони периоди климе у Југославији*, који обухвата период 1864-1930. У њему је обрадио метеоролошке податке Београда, Загреба, Љубљане и Хвара. Први рад даје увид какве варијације климе на Балкану је проузроковало последње мало ледено доба, а у другом је приказано време после њега, период отопљења. На ова два рада настављају се радови о клими Балкана (на основу метеоролошких мерења), Београда, Копаоника, Хвара, итд. Многи његови радови су објављени на немачком или француском језику, неки никада нису преведени на српски језик, што би свакако требало урадити. Без њих не може да се добије увид у историју српске климатологије, која има дубоке корене далеко у прошлости.

У *Записима* се може приметити да се велике хладноће пре

јануара и после јануара сматрају необичним, као и јаки мразеви који су трајали дуже од 3-5 дана. Велик снег пре краја децембра се није очекивао, као ни крајем фебруара. Такво време је препознатљиво савременом човеку. Упоређивање записа са периодом малог леденог доба употпуњава наше знање о томе шта мало ледено доба мења на Балкану. Јака захлађења у северним пределима континента осећала су се и на Балкану. Варијације времена, које се примећују већ код самог читања *Записа,* које није било изазвано негативним ефектима људске активности, стављa земаљске чиниоце, који утичу на климу, у групу епизодних.

Приликом читања *Записа* уочава се да је време мразева од Митровдана до Благовести; Богојављење је усред најјаче зиме (када је Бог човеку најпотребнији); Благовести су време добрих вести - време најаве обнављања природе; до Ускрса је време у којима су мразеви могући; Ђурђевдан је временска граница после које снег и мраз нико не очекује; жито је сазревало почетком јула, грожђе крајем лета; пљускови су доносили највише кише.

Све што није било у тим границама изазивало је чуђење. У српској историји забележено је један једини пут да су се ледили Дрина и Лим - догодило се то 1822. године. Зиме какве су биле у време малог леденог доба, изгледа да се нису поновиле откако се врше метеоролошка мерења у Србији, али ни врућине. Страшна хладноћа зиме 1788-1789. године када је у Паризу 86 дана температура ваздуха била -30^0 С на Балкану је трајала четири пута краће. Варијације климе су се осећале у јаким снежним зимама, хладнијим летима, губљењем прелазних годишњих доба. Промене су ишле од година без лета до година без зима. Детаљном анализа *Записа,* са убацивањем података у математичке моделе атмосфере, могла би се добити

објашњења при којим стањима атмосфере је могао пасти црвени снег на планине у Босни; колика мора да буде најмања дебљина леда који може да издржи тежину осам волова који вуку санке са товаром дрва и колико времена дневне температуре морају да буду испод -4^0 С да би се тај лед оформио. Технологија 20. века и математички модели омогућавају приближну реконструкцију времена. Тај посао је вредан труда, јер како ствари стоје, ако су тачни математички прорачуни о последњем малом леденом добу, а које записи потврђују, ново мало ледено доба је на помолу. Хладноће које се могу очекивати морају бити праћене смањивањем воде у атмосфери, што значи мање падавина и захтева да се размисли о пољопривредним културама које могу да доносе плод у таквим условима. Глад која је током историје била често присутна, чак у толикој мери да су људи јели људе, изгледа да је најчешће била узрокована лошим годинама. Основни закључак би могао да буде да климатологију не да не треба занемарити, већ да би требало извршити коренште промене у образовању, које би је приближиле човеку данас.

НАПОМЕНЕ

1. Г. Ваха је 1959. објавио књигу *Режим времена и климе Линца.* Исте године у Паризу је објављена књига Е. Ле Руа Ладирија *Историја климе од 1000 година.*

2. У време писања овог рада Павле Вујевић се дружио са Милутином Миланковићем, који се у то време интензивно бави теоријом климе. Може се претпоставити да је било Миланковићевог утицаја на Вујевића: Вујевић је покушавао да сагледа климу на Балкану у дужем периоду.

3. Време објављивања књига Љубомира Станојевића је период 1902-

1927., али време прикупљања података је морало да буде дуже. У првој књизи је објављено 2086 записа, књига има 15 поглавља, записи су сортирани - проверени. Следеће године му је изашла друга књига, што указује да су те две књиге припремане готово истовремено. Трећа књига је изашла две године после друге, а четврта 18 година после треће. Претпоставка да је 5 година пре објављивања прве књиге скупљао записе је доста реална.

4. Већина записа православних манастира и цркава је из средишта епархија које су биле под јурисдикцијом Пећке патријаршије. У 17. веку средишта епархија су била Костајница, Ораховица, Крушедол, Печуј, Сегедин, Арад, Будим, Темишвар, Бечкерек, Вршац, Н. Пазар, Сопоћани, Бела Црква, Ново Брдо, Ниш, Ђурђеви Ступови, Пећ, Призрен, Тетово, Никшић, Цетиње, итд.

5. У старој ћирилици слова азбуке су коришћена као бројеви. Бројна вредност словима је додељивана по месту које заузимају у азбуци. Слично хексадецималном бројном систему који недостајуће знакове за цифре веће од 9 замењује словима A=10, B=11, C=12 итд. У старој ћирилици 10 слова је замењивало 10 цифара и број је писан тако што је иза сваког слова стављана тачка да не буде забуне ако се догоди таква комбинација цифара да настане реч.

6. Исус Христ је рођен 5508. године, 5508:28=196, остатак је 20, што значи да је рођен 20-ог сунчевог круга. Година 1996. имала је исти распоред дана у години као прва година од постања, а 1. септембар је пао у недељу. Да би се добио који је дан 1. септембар потребно је на годину по новом календару додати 20 (сунчев круг у ком је рођен Христ), затим добијени број треба поделити са 28 и погледати остатак - 2016:28=72, остатак је 0, што значи да је 1. септембар 1996. недеља, да је био 1 дан би био понедељак, итд.

7. Месечев круг је 19 година, 5508:19=189 и остатак 17, што значи да је Христ рођен 17-ог Месечевог круга.

8. Исто као 3.

9. Један или двојица његових пријатеља су га пратили у обиласку манастира и помагали су му да упореди записе са оргиналом. Сваки запис, који је већ био негде објављен, упоредио је са оргиналом. Оргинали које су му слали пријатељи или игумани манастира, били су препис оргинала за чију веродостојност је гарантовао онај ко је послао запис.

10. Мухамед је прешао 16. јула 622. из Мека у Медину из верских разлога. То се назива хиџра. Халиф Омер, десет година касније, почео је да броји године од тога времена - тако је настао муслимански календар.

11. Муслиманске Месечеве године, бројане од хиџре, врло је тешко упоредити са Сунчевим годинама. Пример: Треба превести у нови календар дан пророка Елијаса 1197. године. Муслиманска година 1197. почела је дана 7. децембра 1782., а дан пророка Елијаса је 2. август. Поставља се питање да ли се запис односи на годину 1782. или 1783? Датум 2. август 1783. је био у муслиманској години 1197. - можда је онај ко је бележио запис мислио на дан пророка Елијаса из године 1782. Запис је нејасан иако је датиран.

Муслиманске Месечеве године - почетак године по новом календару

1167.	29.10.1753.
1172.	04.09.1758.
1177.	12.07.1763.
1181	31.05.1767.
1185	15.04.1771.
1187	25.03.1773.
1189	04.03.1775.
1190	21.02.1777.
1193	19.01.1779.
1195	28.12.1780.
1196	18.12.1781.

1197	07.12.1782.
1198	26.12.1783.
1199	14.11.1784.
1200	14.11.1785.
1201	24.10.1786.
1205	09.09.1790.
1206	31.08.1791.
1207	19.08.1792.
1208	08.08.1793.
1212	25.06.1797.
1213	15.06.1798.

12. Душан Дукић је био професор Природно-математичког факултета у Београду. Географима је предавао климатологију и хидрологију. Био је пријатељ Павла Вујевића. Према његовом усменом саопштењу Павле Вујевић му је дао своје белешке када је Душан Дукић припремао докторску дисертацију. Павле Вујевић је дошао на Београдски универзитет 1907. - пре 90 година. Душан Дукић је дао предлог да се то обележи објављивањем Вујевићевих необјављених радова. Разматра се објављивање његове климатологије. Било би добро када би се пронашао Вујевићев изгубљени рукопис о рекама и језерима. Павле Вујевић је дао један од њих неком професору из Крагујевца, који му рукопис није никада вратио. Павле Вујевић је био заборавио име професора (усмени податак Душана Дукића).

ПРИЛОГ 1

Извори записа у раду Павла Вујевића

1. Љубомир Стојановић, *Стари српски записи и написи*, књига 1. издање Краљевске академије - *Зборник за историју, језик и књижевност српског народа*, Београд 1902, 480 стр.

2. Исто, књига 2., Београд 1903, стр. 482.

3. Исто ,књига 3., Београд 1905, стр. 487

4. Исто, књига 4., Сремски Карловци 1923,стр. 227.

5. Исто, књига 5., Сремски Карловци 1925, стр. 334

6. Исто, књига 6., Сремски Карловци 1926, стр. 347

7. Љубомир Стојановић, *Старе хронике и српски анали*, књига 16. издање Краљевске академије - *Зборник за историју, језик и књижевност српског народа*, Сремски Карловци 1927, стр. 382.

8. Др фра Јулијан Јеленић, *Хроника фра Николе Лашванина, Билтен Босанског музеја*, Сарајево 1915, стр. 1-36. и 239-312.

9. Др фра Јулијан Јеленић, *Две хронике Сребрна Босна*, Билтен Босанског музеја, Сарајево 1918, стр. 115-127.

10. Др фра Јулијан Јеленић, *Хроника фрањевачког манастира Кр. Сутјеска*, Билтен Босанског музеја, Сарајево 1924, 1-26. стр; 1925, 5-41 стр; 1926, 1-34. стр; 1927, стр. 167-191.

11.Риза еф. Мудеризовић, *Хроника Мула Мустафа-Башеклија*, превод са турског, Билтен Босанског музеја, Сарајево 1918, стр. 29-102.

ПРИЛОГ 2

Павле Вујевић

ИСТОРИЈСКИ ДОКУМЕНТИ ВАРИЈАЦИЈЕ КЛИМЕ НА ТЕРИТОРИЈИ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ И ОКОЛНИМ ПРОСТОРИМА*

Година	Извор	Запис
1358.	*6.* *глад*	....године 6866. Лето те године било је обележено глађу (*Анали*)
1371.	*3.* *глад*	...и деспот Угљеша подиже сву српску и грчку војску, војску свог брата Вукашина...и они кренуше у Македонију да истерају Турке... Глад каква се никада до тада није видела, хвала Богу, каква никада више неће доћи, захватила је све пределе. Они које је глад поштедела, бесно, са Божјим допушењем, прождирали су вукови, који су нападали дању и ноћу... Земља је остала без сваког добра, без људи, животиња, хране. (*Почетак записа из 15. века који се чува у Москви у Румјанковом музеју*)
1459.	*3.*	24. маја 6967. године било је снега. (*Белешка у запису православног манастира Ивер, планина Атос*)
1499.	*4.* *суша*	...године 7007., суша... Свештеник Јоан Хисар, 28. јун. (*Белешка у запису манастира Грачаница*)
1504.	*3.* *оштра зима*	У 7012., зима оштра и снежна. (*Белешка у запису Румјанкова музеја у Москви*)
	3. *глад*	7012... година глади следила годину епидемије (*Исто*)
1505.	*3.*	Година 7013. била је обележена бедом сваке врсте. Жито 120. (*Исто*)
1510.	*6.* *снег у јулу*	Године 7018... У месецу јулу те године, наноси снега у планинама, до 4 педља висине. (*Белешка у запису Народне библиотеке у Београду*)

1551.	*1.* *мраз*	...у години 7059., у цркви архангела Михајла, на реци Радованштици, у подножју планине Цер... Година је била тешка, лоза измрзла као никада пре тога. (*Белешка у запису православне цркве у Великим Радинцима, околина Руме*)
1558.	*1.* *оскудица*	Године 7066.... Ту годину такође обележила је велика оскудица и скупоћа жита: шиник пшенице био је 300, раж, хељда и просо 250, шиник зоби 120. (*Белешка у приватном запису, без ознаке места настанка*)
1559.	*1.* *епидемија*	Године 7067. ужасна епидемија у свим околним земљама. (*Белешка у запису православног манастира Св. Павле, планина Атос*)
1560.	*4.* *суша*	У години 7068. Та година била је обележена великом сушом и неплодношћу... Патњу и велике муке изазвали су Турци. (*Белешка у запису Народне библиотеке у Софији*)
1571.	*4.* *град* *1.* *глад*	То дође године 1571. после Исуса Христа. 12. маја лед уништи винограде у селу Врдиште. (*Белешка у књизи штампаној у православном манастиру Хиландар, планина Атос*) ...записано 21. септембра године 7080. Догодило се... у месту званом Ново Брдо... У то време беда је била неизмерна коју су Турци изазвали, глад је била на свим земљама у толикој мери да су људи једни друге уништавали. Учинила је да се донесена со, из Салонике, мењала у истој количини за жито, али се није могла прихватити со за жито. (*Белешка у запису православног манастира Пива, округ Шавника*)
1575.	*1.* *глад*	Записано... у месецу октобру... у области Призрена, у манастиру Свете Трините... у години 7083. У то време била је неиздржива глад... (*Белешка у запису православног манастира Св. Трините, 13км југоисточно од Призрена*)
1579.	*1.* *град*	У години 7087. неизмерна штета изазвана градом и сувим ветром. Уништене потпуно лозе и стабала воћака на целој земљи, какво се није видело до тада. (*Белешка у запису библиотеке у Хлудову, поред Москве*)

1580.	*3.* *поплава*	Да се зна када је поплава навалила на целу Зету несталу у таласима... да се зна када нестадоше под таласима земља и људи..., воде се разлише у Стачевој Горио, испод Ублиа, на Св. Николу (6.12. н.к.) године 7088. Да се зна да је покрила целу Зету величанствена поплава плавећи поља до Бериславца. (*Белешка у запису Краљевске библиотеке у Берлину*)
1583.	*3.* *суша*	Да се зна откада су Турци прошли морском обалом... 63. године од сушне године... Записано у 7154. (*Белешка у старој књизи штампаној у библиотеци Патријаршије у Сремским Карловцима*)
1584.	*3.* *суша*	Овдашњи анали везани за датум када Турци дочепаше се подунавских градова... И године 7092. беше суша. (*Белешка у запису библиотеке Чешког музеја у Прагу*)
1587.	*6.* *снег крајем априла* *глад*	...године 7095, 14. јуна (24.06. н.к.). Глад је опустила целу земљу, од Истока до Запада. 3. дана од Ускрса (28. 04 н.к.) налет снега... и уништио жито... Ја... сам био викар у Стапанима, ја сам саставио ову белешку. (*Белешка у запису Народне библиотеке у Београду*)
	1.	(*Иста белешка се налази у запису села Богушевци, у Старој Србији*)
1593.	*1.* *глад*	Била је глад у целој земљи године 7101. (*Белешка у запису православног манастира Св.Трините, 1.5 км на северу од Пљеваља*)
1595.	*4.* *хладноћа*	У години 7103. била је ужасна хладноћа, моја браћо. (*Белешка у запису Народне библиотеке у Љубљани*)
1597.	*1.* *хладноћа*	...записано 7105... у цркви архангела Св. Михајла на реци Тари... била је хладноћа и земља ослаби... (*Белешка у запису Царске библиотеке у Сент Петерсбургу*)

1605.	*1.* *глад* *1.*	У години 7113... У то време била је велика кукњава у земљи, и многи предели осташе пусти: Сегечиг, Бачка, Мошкандија беху сасвим без народа; зато што је за парче хлеба отац продавао своје дете, син оца, родитељи своју кћер, брат брата. Ох несрећо! Кмет се такође продавао за 5 гроша, во 15 дуката; килограм жита 5 гроша и пинта вина дукат... (*Белешка у запису православног манастира Крушедол, округ Ириг*) У години 7113. велика епидемија проширила се на целу земљу. (*Белешка пронађена у књизи Народне библиотеке у Београду*)
1606.	*1.* *глад*	Чујте да Немци позваше Буде у години 7113., Буде је име монаха. Следеће године окрутна глад се проширила по свету. (*Белешка у запису православног манастира Св. Павле, планина Атос*)
1608.	*1.* *глад*	...на Цетињу... године 7116. Те године такође глад је била тако страшна да су људи себи одузимали живот. Беда, црнина, кукњава која пара срце, ето шта учини те године Хагар деци Христовој... (*Белешка у запису Краљевске академије у Београду*. Хагара треба схватити као Турке)
1610.	*1.* *град*	Знајте да године 7118. град уништио винограде. (*Белешка у запису православног манастира Крушедол, округ Ирига*)
1611.	*3.* *40 дана и ноћи киша*	Записао грешни поп Стоко из села Костенац 17. дана месеца маја (27.05. н. к.)...Чујте да је падало за време 40 дана и 40 ноћи године 7119. (*Белешка у запису библиотеке у Пловдиву, Бугарска*)
1613.	*1.* *мраз*	Лета године милости 1613. пшеница промрзла и нажалост поново је морала да се оре. (*Белешка у запису у библиотеци Југославенске академије у Загребу*)
1616.	*4.* *поплава*	Чујте велико чудо године 7124: поплава Поповог Поља носила је куће и давила укућане, бујица је ваљала велико камење, то није било у људском памћењу. То је дошло 3. новембра... (*Белешка у еванђељу православног манастира Завала, Попово Поље*)

1619.	*1.* *мраз*	Тада је зима била љута и хладноћа тако жестока да се замрзло мастило, постало тврдо као камен. Задржала се до Св. Ане. (у манастиру са истим именом) (*Белешка узета из минеја православног манастира Св. Павла, планина Атос*)
1621.	*1.* *окрутна зима* *4.* *мраз*	...у ћелији Светог Саве, године 7129. Зима је била окрутна, дрвеће, нарочито маслине, осушиле се у корену. (*Белешка у запису православног манастира Хиландар, планина Атос*) У години 7129. лед је био тако дебео на Поповом Пољу да су људи по сувом пешке прелазили од Величана до куће Вукојевића, 30. јануара (09.02 н.к. Величани су село на рубу Поповог Поља) (*Белешка узета из еванђеља православног манастира у Поповом Пољу*)
1622.	*4.* *куга*	У години 7130... Те године и тог месеца куга се појавила у манастиру Зограф због наших греха, и многа браћа предала су своју душу Богу... (*Белешка у запису православног манастира Зограф, планина Атос*)
1623..	*1.* *поплава* *1.* *глад* *куга*	"В лето ЗАГА. Бист в Милешева велика скрб. Дојде вода Косатица велми силна и страшна и отнесе игуманију и дохију и все сасуди служавне иже беху в њој. И отнесе 5 келијах двокровних и в то време многа скрб по всој земли ово(ј) потоп водни и проседаније земли и различнији болезни и скрби многије в человјецијех. Дојде вода на манастир месеца јулија 2. (12.07. н.к.) на положеније светија ризи и појаса." (*Белешка у старој Библији штампаној у православном манастиру Сретење, 115 км западно од Чачка*) ...ова књига је написана...у светом и божјем храму... названом Милешева... у то време спустила се на земљу страшна глад, проузроковала, нарочито на Приморју много смрти... Али обузела је околне земље мука највећа... т.ј. куга, која је опустила многа огњишта и покосила добро животе људи... у години 7131... (*Белешка у запису цркве Свете Богородице, поред Пљевља*)

1624.	*1.* *окрутна зима* *1.* *поплава*	...у години 7132... Ја сам записао овде да кажем колико је била окрутна зима. Да нас Бог осдлободи... (*Белешка у запису манастира Ниамату у Молдавији*) Године 7132... у манастиру Милешеви излила се река Косатица. Бујица је била тако дивља да таква није била од настанка света, носила је 4 ћелије, игуманову ћелију и гостинску собу... то је дошло у четвртак 3. јуна (13.06. н.к.) (*Белешка у запису Царске библиотеке у Сент Петерсбургу*)
1625.	*1.*	...манастир Добриловина на реци Тари... у 7133... Тада је оскудица била велика у свим земљама и живот скуп, амен. (*Белешка у запису у Народној библиотеци у Београду*. Манастир Добрилобина се зове и Св. Ђорђа, а налази се 16 *км* северозападно од села Мојковца)
1629.	*1.* *глад*	Ја сам записа ово о земљи Енглеској, у селу Брезовцу. Тада је била глад у земљама Запада... записано од мене године 1629. после рођења Исуса Христа. (*Белешка у запису православног манастира Лепавина, околина Копривнице*)
1634.	*4.* *суша*	Град Дупеница... 7142. То је била година велике суше. (*Белешка у запису библиотеке Синода у Софији*)
1640.	*1.* *суша*	У години 7148. падао је снег на босанске планине и на проклијало жито. Била је велика суша... (*Белешка у запису православне цркве у Бистрици поред Нове Вароши*)
1641.	*4.* *љута зима* *глад*	Белешка... године 7149, од попа Богдана. Тада је зима била љута и завладала је глад: цена пшеничне крупе... достигла је 100 аспреса и фино брашно 180... Био је велики губитак стоке, оваца и говеда и коња, и људи су патили од глади... у селу Славовица на Искару. (*Белешка у запису Народне библиотеке у Софији*)
1644.	*3.* *поплава*	Године 7152. поплава у манастиру Цетиње. (*Белешка у запису библиотеке грофа Уварофа*)

1647.	*4.* *глад*	Ово је записано властитом руком јеромонаха Теодора из града Зара у години 7155. У то време тамо је такође била велика глад. Прошла година била је обележена ратом на југу и на северу: на југу у Малти и на северу у Зара. Турци су ратовали три године. (*Белешка из књиге православне цркве у Новој Тополи, округ Славонске Пожеге*)
1649.	*6.* *љута зима*	Године 7151. била је љута зима. Снег се задржао 3 месеца, 1649. после Исуса Христа. (*Белешка у приватном запису*)
1651.	*1.* *у децембру воће и грожђе*	Године 7160., 21. новембра (01.12. н. к.), цвеће, љубичице, красило је и трава је била као да је Свети Ђорђе (03.05. н.к.) Било је свакаквог воћа... и грожђе звано резаклија, било је на дан Ваведења пресвете Богородице (01.12.н.к), нашао сасвим зрело поп Теодор. О чудо, никада ми нисмо о њему дознали од некога, никада чули за њега, нити видели. (*Белешка у запису Народне библиотеке у Београду*)
1660.	*4.* *љута зима* *дубок снег*	Да се зна када и колико времена је злостављала љута хладноћа праћена великим снегом. Било је немогуће коњима прећи Капелу од 30. новембра до Светога Ђорђа, осим тога велики снег је достигао 12 педаља висине... године 1660. после Исуса Христа. (*Белешка узета из православног манастира Гомирје, околина Госпића*)
1665.	*9.* *снег 3 аршина*	После Нове године показале су се три звезде репатице, ишле су од Истока према заласку, вукући свој реп иза. И пао је тада снег у целој Босни; он је почео да пада 2. априла и трајао је 5 дана и 5 ноћи, и пао је висине 3 аршина; није се могло ићи из једног села у друго. (*Белешка фрањевачког манастира у Фојници*)
1666.	*9* *1.* *глад* *1.* .	...1666. Помрачило се Сунце и велике врућине и глад су се сместили у Босни и Херцеговини. (*Белешка фрањевачког манастира у Фојници*) Године 7174. глад је иселила добре становнике западних крајева. (*Белешка у запису Народне библиотеке у Београду*) Године 7174. поп Филип је дошао на службу у Оногошт... Тог лета била је велика несташица све хране, земља неплодна и тотална несташица жита. (*Оногошт је старо име за Никшић, а белешка је из приватног записа*)

1668.	*1.* *оштра зима*	Ова књига беше написана 7176. од Постања..., и године 1668. после рођења Христа... Зима те године, у целој области, кренула је у потеру и многи људи су постали жртве хладноће, мраза, снега, замрзле воде и дивљих животиња... (*Белешка у запису православног манастира Раваница, округ Ирига*)
1669.	*1.* *куга*	Чујте када је јеромонах Грегорије из манастира Хопово стигао у град Јерусалем 6. октобра, дана Светог Томе године 7177., тамо се задржао једну годину, 7 месеци и дана; тамо је пустошила неочекивана смрт од куге... (*Белешка у запису библиотеке грофа Уварофа*)
1671.	*1.* *снег на Ускрс*	...да се зна како је завладала... када смо стигли у свети калуђерски стан, у манастир зван Никоље... Ми смо тамо стигли... и тамо остали за време слављења Васкрснућа Господа. Тада слава Светог Ђорђа паде у Ускрс (03.05. н. к.). Ми смо стигли у манастир по снегу. Беше пао у изобиљу и задржао се 4 дана и четири ноћи... То је било године 7179. од Постања, године 1671. од Отеловљења. (*Белешка у запису православног манастира Никоље, 11.5 км од Чачка*)
1672	*1.* *град* *1.*	Године 7180. пао је град 26. априла (06.05. н.к.), који је упропастио винограде. (*Белешка у запису православног манастира Слепче, 19 км од Прилепа*) Године 7180... Глад је била велика у Источним областима. (*Исто*)
1676.	*1.* *8 педаља снега у априлу* *1.* *снег крајем лета*	Године 1676... У пролеће те године пао је снег 5. дана месеца априла (15.04. н.к.), како ретко беше, у планинским селима достигао је осам педаља. Он је био велика опасност за четвороножне животиње, и изазвао је велику глад. (*Белешка у запису православног манастира Милешева, поред Пријепоља*) Године 7184. лето је било кишно, то је сметало житу и виноградима у зрењу. Снег је изненадио ноћу, за бдења Свете Деметре (15.11. н. к.), и жита нису узрила и жетва га нађе врло мало. Први снег у тој години пао је у између Мале и Велике Госпојине (25.08. и 18.09. н.к.) (*Белешка у запису православног манастира Милешева, поред Пријепоља*)

1678.	*1..* *глад* *суша*	Глад је била окрутна те године у светом граду Јерусалему. То лето скакавци су појели жито, траву и дрвеће, и следеће зиме животиње су цркавале тражећи храну. Ми, ходочасници, пристојно смо куповали воду, коју су Арабљани доносили са реке Силоам, суша је дошла те године, трајала је до Светога Николе (16.12.н.к.). Чесме су пресушиле не остављајући да тече ни по гутљај. (*Белешка у запису православног манастира Свети Сава, Палестина*)
1682-1683	*1.*	Чујте како је године 7190. пао велики снег, који се задржао 12 недеља. У том периоду био је тамо као чувар, у великом манастиру Милешеву, јеромонах Аксентије... (*Белешка у запису Царске библиотеке у Сент Петерсбургу*)
1683.	*4.* *снег 12 педаља.*	Године 7191. велики снег. Да се зна како се обилан нанос снега обрушио 12 недеља на Жупу, достигао је у планинама до 12 педаља висине. Пете недеље поста дигао се јужни ветар који је отопио снег. (*Исто*)
1685.	*4.* *земљотрес*	Чујте како је године 7193. земља дрхтала 21. јануара (31.01. н. к.)... у земљи Молдавији-Влашка. Велика глад је опустошила земљу, проузроковала многобројне смрти. (*Белешка у запису Народне библиотеке у Софији*)

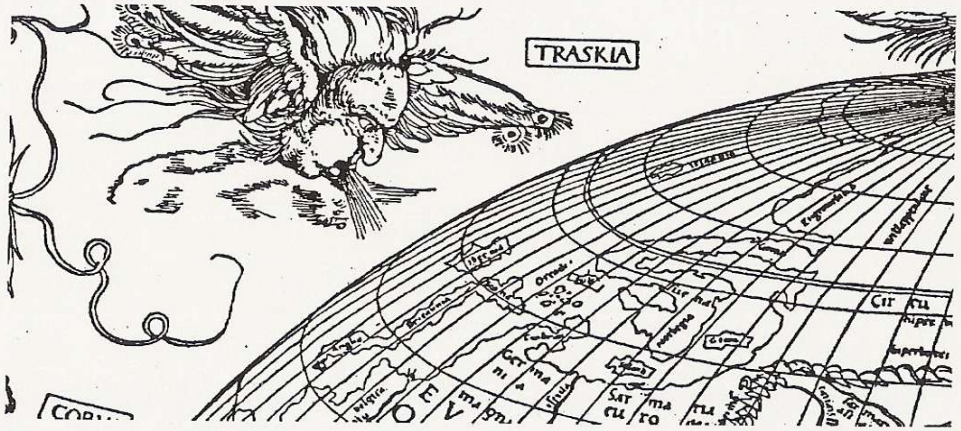

1686.	*1.* *глад* *1.* *глад* *1.* *глад* *3.* *глад*	Ова књига је написана године 7194... у манастиру Вета... Година велике глади. Ох, ох, страшне патње за људе. (*Белешка у запису библиотеке у Патријаршији у Сремским Карловцима, манастир Вета налази се северно од Суве Планине, 14 км западно од Беле Паланке*) У години 7194., био је велики рат у целој земљи, и доста тешка глад. Турска војска је кренула на Ниш. (*Белешка у запису цркве у Бистрици, поред Нове Вароши*) Да се зна... у то време тамо била је, у свим пределима српским и подунавским, оскудица хлеба и вина. То је било године 7194. (*Белешка у запису православног манастира Пакра, поред Пакраца*) У 1686. била је глад у Босни; мера брашна је била 50 ока за 1650 аспреса. Две оке вина за оку воска, 2 оке белог лука за оку воска, 3 оке грашка за оку воска, 6 ока меса за оку воска, 3 оке брашна за оку воска. (*Белешка у запису Народне библиотеке у Београду*)

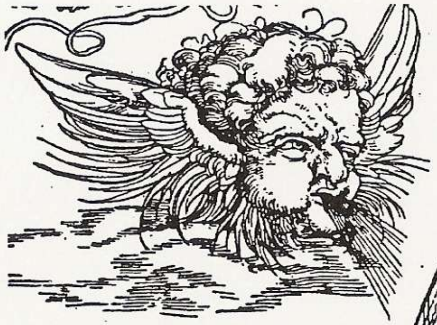

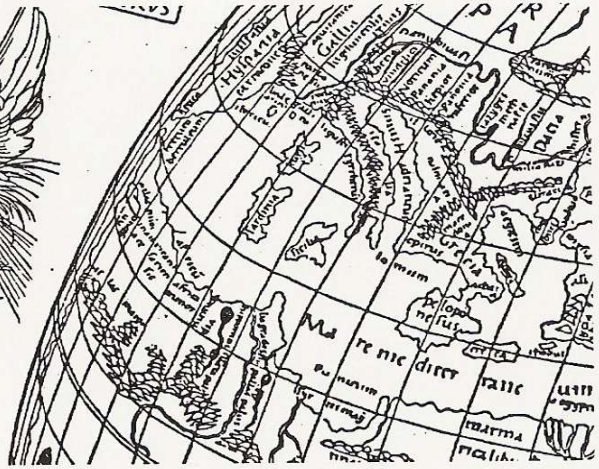

1690.	*8.* *куга* *глад* *мраз* *црвени снег* *3.* *глад* *скупоћа* *људи су јели:* *људе, псе, мачке и отпатке* *3.* *4.*	1690... Те исте године пао је снег и мраз на жито, и појавила се глад, какве се нико није сећао... Многи људи су умирали од глади...где год се ишло, било је мртвих, и није било никога да их одвезе.. Јео се липов цвет, кора са дрвета, винограда, пси, мачке... Те исте године, 1. априла пао је на планине у целој Босни крвави снег, и планине изнад Фојнице постале су црвене као да су прекривене гримизом... Куга је пустошила тамо те године. (*Белешка у фрањевачком манастиру у Фојници*) У 1690. јако тешка глад била је у Босни: 50 ока брашна продавало се за 10 хиљада аспреса, ока вина 40 аспреса, ока ракије 140 аспреса, грашка 150 аспреса, црног лука 130 аспреса, ока шећерне репе 120 аспреса, ока меса 150 аспреса, ока сира 160 аспреса, ока јабука 120 аспреса, ока меда 200 аспреса, путра 600 аспреса, ока пиринча 150 аспреса... Те године људи су јели месо паса, коња и људи и многе отпатке. (*Белешка у запису Народне библиотеке у Београду*) (*Иста забелешка се налази у запису музеја православне цркве у Сарајеву*) Да се зна када је велика глад притисла Никшић и Дробњаке. Тада се ока брашна продавала за 14 аспреса, јечма 10 аспреса, динар је био у то време 4 аспреса и цекин 600... Тада велики во је коштао 7 цекина, ован 400 (аспреса ?), овца 390, коза 300, овца од две године 200. (*Белешка у запису православне цркве у Сарајеву*)
1694.	*3.* *40 дана киша*	Турци су поново дошли под Варадин, уловиле су их тамо јаке кише. Киша је трајала 40 дана године 1694. (*Варадин је тврђава Петроварадин, а белешка узета из цркве Причевић, западно од Ваљева*)
1703.	*5.*	Знајте да се година 7211. најавила плодности у свим плодовима. (*Белешка узета из књиге штампане у православном манастиру у Цетиње*)
1704.	*5.*	Да се зна да године милости 1704. догодило се за време литије шестог дана месеца априла (17.04.н.к.), паде на јагоде приспеле зрењу. (*Белешка узета са књиге православне цркве у Чаглићу, околина Пакраца*)

1705.	*5.* *мраз у јуну*	У години милости 1705, првог дана јуна (12.06.н.к.) смрзавало је, Петроније је био администрант у Капели. *(Белешка узета из књиге православне цркве у Српској Капели, околина Бјеловара)*
1709.	*3.*	...У години 7217. пао је обилан снег, пет педаља висине и више. *(Белешка у запису у Рили, Бугарска)*
	3. *куга*	Куга је поново чинила свој поход у години 1709., проузроковала је многобројне жртве. *(Белешка узета из књиге православне цркве у селу Причевић, поред Ваљева)*
1710.	*5.* *глад*	Да се зна када је неплодност проузроковала глад и учинила да цела Херцеговина сиђе у јесен у низину да тамо нађе хране. Ока жита је достигла у пролеће цену од 40 аспреса, да би у јесен следеће године пала на 10 аспреса. То је било 1710. *(Белешка у запису православне цркве у Сарајеву)*
	2. *куга*	У години 1710. завладала је такође ужасна куга. Тада је подлегао мој син Андре и моје две кћери Сара и Санда. *(Белешка у запису православног манастира Крушедол, околина Ирига)*
1711.	*2.* *поплава*	Године 1711. била је обележена великом поплавом у манастиру; вода је проузроковала велику штету. Тада тамо калуђери њој умакоше, заједно са световњацима који су се затекли у близини манастира, у Чаиру, и нашли су уточиште у његовим старим виноградима, тада запуштеним и без културе. Они су тамо ужурбано направили цркву од дасака, где су неко време обављали службу и то су чинили њихови свештеници. Када се земља осушила, калуђери су се вратили у њихово светилиште. *(Белешка у запису православног манастира Бођани, 10 км североисточно од Вуковара)*
1712.	*2.* *поплава*	Знајте да је настала поплава...Костенац и Сестрима и Белово; Белово 108 становника, Пазарџик 4 хиљаде кућа и Филбе 12 хиљада кућа, Адрианопел 30 хиљада становника и села около и многобројни виногради и ливаде... У то време калуђер Теодор и Филотеј су били на путу... то се догодило године 7220. *(Наведена места су на реци Марици у Бугарској, а белешка је из записа Народне библиотеке у Софији)*

1714.	*2.* *тешка зима*	Године 7223 од Постања и 1714 после Исуса Христа зима је била тешка до Благовести (05.04. н.к.) *(Белешка у запису православне цркве у Сремским Карловцима)*
	5. *глад*	Године милости 1714. Те године је било нарочито скупо жито. Људи су излазили на пут и умирали од глади. *(Белешка узета из књиге православне цркве у Ровишту, околина Крижеваца)*
1715.	*5.* *глад*	...Ћирил из Гомирја, 1715... Та година тамо била је обележена великом глади у целом крају. *(Белешка узета из књиге православног манастира Гомирје, околина Огулина)*
1716.	*2.* *снег у августу*	Чујте да је године 7224 био рат у Босни и на Дунаву са Немцима... Тада је пао снег за Машаб (12.08. н.к.), било је мраза и ледила се текућа вода. Тај лед се задржао до 4. августа (16.08. н.к.) Тада је пропаст изазвана несташицом била огромна, и рат свагде... *(Белешка у запису у Царској библиотеци у Сент Петерсбургу)*
	8. *снег у августу*	1716. 13. августа пао је снег у Босни и проузроковао велику штету житним пољима. *(Белешка у фрањевачком манастиру у Фојници)*
1717.	*2.* *???*	20. јануара те године такође, пало је са неба брашно и људи су га згртали на леду. За то што је пало на земљу није се знало зашто се помешало са прашином. Била је сушна та зима и било је много рибе у свим водама. *(Белешка у запису православног манастира Раваница, околина Ирига)*
	5. *снег на Атосу*	Да се зна када је снежило на Атосу у месецу фебруару... било га је после зиме... У години 7225. *(Белешка у запису Народне библиотеке у Софији)*
	2.	Да се зна да је хладноћа била јако жестока године 7225. *(Белешка у запису православног манастира Свете Тринитe, поред Пљевља)*
	8. *снег у јулу*	1717... 20. јула пао је снег на босанске планине. *(Белешка фрањевачког манастира у Фојници)*
1719.	*5.* *снег у јуну*	Да сви људи чују да је пао снег 24. маја (04.06.н.к.); он је имао такву дебљину да су људи у њега упадали до пола ногу... То се догодило године 7227, нека буде 1719. после Исуса Христа. *(Белешка узета са једног листа у православном манастиру Девић, 20 км југ-југозапад од Косовске Митровице)*

1720.	*3.* *глад*	...Када је турски везир стигао под Варадин са великом силом, те године 1716., 25. јула... Те године, будући да смо ми почели обнову манастира (Раваница), оскудица је била толика да је било немогуће у целој земљи имати жита, спасено је брашно проса у малој количини. *(Белешка у запису православног манастира Раваница, околина Параћина)*
	5. *глад*	Знајте да је глад опустошила Дробњаке у години 7228... сви Дробњаци покренуше се ка Ужичком крају. *(Белешка у запису православног манастира на Цетињу)*
1721.	*5.* *снег у мају*	Да се зна. У години 7229 падао је снег на Светог Атанасија (13.05.н.к.) и задржао се 3 дана. *(Белешка у запису православног манастира Дечани, околина Ђаковице)*
1723.	*5.*	Чујте да је године 1723 било обилно снега који је почео да пада 26. јануара (06.02. н.к.) и падао је дан и ноћ недељу дана. *(Белешка из библиотеке Југославенске академије у Загребу)*
	5. *снег крајем маја*	У 7231., нека буде 1723. од нове ере... 12. маја (23.05. н.к.), 5 недеља после Ускрса пао је снег до пола ногу и изазвао је ломљење грана стабала шуме већ олистале у Карловачкој Крајини и у Приморју. То је забележено... у Јасенку (Јасеник је село 15 км западно-југозападно од Огулина) *(Белешка узета из књиге православног манастира Гомирје, околина Огулина)*
	2. *глад*	...У години 7231.... Тада је земља јако патила од глади и била је велика невоља. Недостајало је свега, сена, воћа, жита, људима није било живота. *(Белешка написана на зиду православног манастира Морача, 12 км југозападно од Колашина)*
	2.	...У години 1723. после Исуса Христа, епидемија се је сручила на Пирот. *(Белешка из књиге коју је штампала православна црква из Травника)*
1726.	*2.* *снег зима оштра*	Да се зна да је била јако оштра зима и да је пао велики снег у години милости 1726... Снег је тада пао 7. децембра (18.12.н.к.), једне недеље, и трајао до Светог Ђорђа (04.05.н.к.). *(Белешка у запису православног манастира Пакра, поред Пакраца)*

	5. *зима оштра*	...1726... У Крижевачкој Крајини... Подједнако зима љута и неочекивана: товар дрва за ложење, по снегу, вукло је 8 волова упрегнутих у санке, не разазнајући правац којим су ишли. *(Белешка узета из књиге православне цркве у Грубишном Пољу)*
	5. *лед дебео*	...1726... У Беденику... Те године зима је била жестока и неочекивана. Људи су секли младице бреза и давали коњима да једу, немајући ништа од хране друге врсте. На леду људи су товарили дрва до осам волова, који су вукли не пропадајући. *(Белешка узета из књиге православне цркве у Беденику, околина Бјеловара)*
1731.	*5.* *поплава* *куга*	У години 1731 после Исуса Христа, 30. јануара (10.02.н.к.), била је поплава каква није виђена дуго времена. Зграде старе 300 година биле су демолиране, велик број кућа и мостова срушен, и штете су биле знатне у целој земљи. Забележено у Новом Пазару: 9 мостова и 36 кућа били су жртве поплаве, да се не броје остали објекти. Поља су бујице опустошила у непребројивој количини... Те исте године Сарајево је напала куга, која је узроковала 280 смрти дневно. *(Белешка узета са листа православног манастира Девић, 20 км југ - југозапад од Косовске Митровице)*
	9. *у Приморју зима љута*	...1731, 22. марта. Та зима је била тако љута да није могуће замислити љућу: она није оставила ни поврћа, ни пчела, ни многих животиња, укратко ништа. Има 38 година како сам у манастиру и ја се не сећам да нам је икад потпуно недостајало благословених ускршњих јаја, као тада што нас је задесило те године. *(Белешка фрањевачког манастира у Макарској)*
	8. *куга*	...1731. кад други пут куга се појавила у јесен у Фојници... *(Белешка фрањевачког манастира у Фојници)*
1731-1732.	*8.* *куга*	...1731. Куга се појавила у Фојници, и први крштен човек умро је у граду 13. новембра. И прошле године, она је харала Сарајевом и Јајцем. Са годином 1732, цела Босна је била окужена. *(Исто)*
1732.	*10.* *куга*	...1732,... Те године цела Босна је била заражена кугом. *(Белешка у фрањевачком манастиру у Краљевској Сутјесци, на северу од Високог)*

	2.	Године милости 1732... када су људи умирали изненада масовно. Било је непознато слично нашим старима. *(Белешка у запису Царске библиотеке у Бечу)*
1738.	5. *куга*	...Ова књига је из манастира Свети Прохор на Пчињи... Записано... 25. дана месеца марта. То је била страшна година, куга је беснила без милости. Ока ракије је била 5 гроша, ока вина грош. Зима 1738. је била добра, без снега, или у малој количини. *(Белешка у запису у Народној библиотеци у Београду)*
	3. *куга*	...1738 године... Те године такође је било куге у Бачкој, Срему и на све болови у стомаку. Ужасна смрт. *(Белешка у запису православног манастира Раваница, околина Ирига)*
	2.	Куга у 1738. *(Белешка у запису православног манастира Раваница, околина Ирига)*
1738-1739.	5. *куга*	У 1738. у месецу септембру заразна куга је беснила у Пећи. Велики број православних хришћана је умро, мој отац је умро у месецу августу 1739. *(Белешка у запису у Народној библиотеци у Београду)*
	9. *куга*	У 1738 и 39 куга је опустила све српске земље. *(Белешка узета из једне књиге православног манастира Ремета, околина Ирига)*
1739.	2. *куга*	...године 1739... Куга је била у Влашкој, Србији, Срему и Бачкој... и задржала се је годину и више, због наших грехова... *(Белешка у запису у Народној библиотеци у Београду)*
	5.	Знајте да се је куга појавила у Славину године 1739. Велик број мртвих. *(Белешка у запису православне цркве у селу Уљаник, околина Дарувара)*
	5. *киша земљотрес глад*	...Турци су се дочепали Бреограда године 1739.:. Те године такође су кише биле обилне, земља се тресла и за цео један степен живот је био деградиран. Жито скупо, ока три динара. У току седам година глад је била присутна. Глад је харала такође Посавином. (*Исто*)

	2. *хладноћа снег*	24. новембра (05.12.н.к.) године 1739., пред вече, грмело је и много севало. Била је велика хладноћа од Дана мученика (18.11. или 03.01. или 08.01. н.к) до Благовести (05.04.н.к.); снег није престајао да покрива земљу и многе животиње су угинуле. *(Белешка у књизи штампаној у православном манастиру Беочин, околина Ирига)*
1740.	2. *глад*	Да се зна када је страшна глад опустошила Херцеговину и Скендерију и све суседне земље које окружују Отоманско царство. У нашим крајевима ока кукуруза је била десет динара, и брашна дванаест. Много људи се суочило са таквом глади... Године 7248. од Стварања, 1740 после рођења Исуса Христа... у манастиру Острог. Ја ово износим па видело 14 маја 1740. *(Белешка у запису Краљевске библиотеке, Берлин)*
	2.	(после заузимања Београда 1738. - говори се о Турцима)... Тада је скупоћа и оскудица била у целој византијској царевини. Жито је било 1500 аспреса, во 12 гроша, ован 400 (аспреса?), ока маслаца 90, сира 30, соли 12, ракије 120, ока вина 10. То је било године 1740. Ја, поп Петар Бојовић. *(Белешка у запису из Царске библиотеке у Бечу)*
	3. *земљотрес љута зима*	У години 1740, 12 новембра, било је величанствено дрхтање земље. Зима је била љута и Дунав се је ледио два пута. *(Белешка узета са једног листа архиепископа М. Ненадовића)*
	2. *снег*	У 1740. зима је била врло тешка и велики снег се задржао 5 недеља. Многе четвероножне животиње су угинуле. *(Белешка у запису православног манастира Шишатовац, околина Сремске Митровице)*
1741.	8. *снег у мају*	...Те исте године, првог дана маја, пало је много снега (у Босни)... јако је грмело. *(Белешка фрањевачког манастира у Фојници)*
	3. *куга и вариоле*	У 1741 показала се је једна сјајна звезда идући од оријента... Те исте године куга и вариоле у Београду. *(Белешка узета са лиса архиепископа М. Ненадовића)*
	10. *куга*	...1741... Те исте године, куга је почела други пут да хара у Сарајеву, у јесен, и није се зауставила до следеће године. У то време, од рата у Бањалуци до сада, живот је постао добро скуп. *(Белешка фрањевачког манастира у Краљевској Сутјесци, на северу од Високог)*

1741-1742.	*8.* *куга*	У Сарајеву, у јесен, куга је харала други пут и није се зауставила до следеће године, друге године тако рећи до 1742., у лето, она се показала у многим местима, у Високом, у околини Сутјеске, Варешу, Сарајеву, Фојници, Травнику, Зеници, у Неретви, Црном Врху где је она однела велику фамилију Елезовић. *(Белешка фрањевачког манастира у Фој-ници)*
1742.	*10.* *куга*	...1742... Те године, куга је харала у многим местима, у Високом и овде у Сутиској, у околини Вареша, у Крешеву, у Фојници, у Травнику, у Зеници, у Неретви и у другим местима. *(Белешка фрањевачког манастира у Краљевској Сутјесци, 15 км на северу од Високог)*
1743.	*5.* *снег после Ускрса*	У години 1743. 8. априла (19.04.н.к.), петак после Ускрса, снежило и дувало, увече један сат киша, и у поноћ снега довољно да забели целу шуму. У то исто време, стабла воћака таква као бресквe, кајсије, трешње и шљиве била су већ у цвату. *(Белешка узета из књиге православног манастира Ремета, околина Ирига)*
	2. *земљотрес*	Године милости 1743 месеца јуна и по Божјој заповести земља је дрхтала. Једна епидемија оборила се те исте године на Ливно. *(Белешка у запису у библиотеци Краљевске академије у Београду)*
	2. *снег у октобру*	Године милости 1743., 1. октобра (12.10.н.к), обилне кише, сметови снега проузроковали су, у шумама, пуцање стабала и уништили су многе воћке. Велика смртност сручила се на читаву земљу и изазвала навале беса међу људима. Градови и куће су опустели... (*Исто*)
1744.	*5.* *плодна година*	Да се зна да је комета долазећи са запада прошла 1744. Година је била плодна. *(Белешка узета из књиге православне цркве у селу Уљаник, околина Дарувара)*
1745.	*5.* *лепа зима*	Да се зна да је зима била лепа и да није било снега до Светог Трифуна (12.02.н.к.) године 7253. *(Белешка у запису у Народној библиотеци у Београду)*

	2. *зима љута* *рано претопло пролеће*	Чујте да је превремено пролеће следило љуту зиму. Када је дошао март, пролеће се потврдило наглим листањем шума и лугова, избијањем траве. Због тога, половином марта људи су тражили заштиту од врућине у сенци. *(Белешка у запису у библиотеци Краљевске академије у Београду)*
1746.	*2.* *топла зима*	Године 1746. на Богојављење (17.01.н.к.) и на Божић (05.01.н.к.), Сунце је било тако топло као да је лето, укратко једна зима каква није била виђена дуго времена. *(Белешка у књизи штампаној у православном манастиру Велика Ремета, околина Ирига)*
	2. *јагоде у децембру*	У 1746. у Зворнику, у месецу децембру, на Светог Николу (17.12.н.к.), виђени су људи да носе јагоде. *(Белешка у запису Царске библиотеке у Бечу)*
1747.	*5.* *снег у априлу*	15. априла (26.04.н.к.) 747 дан слављења светог Лазара, ветар, праћен маглом, дувао је ујутро до поднева, следила је киша која је завршила помешана са снегом, који је падао до један час после поноћи. *(Белешка из књиге у православном манастиру Ремета, околина Ирига)*
1749.	*5.* *љута зима*	Чујте како је 7257. била љута зима. Снег је почео да пада на Светог Стевана (07.01.н.к.) после Божића, и није нестао до Светог Ђорђа (04.05.н.к.). Била је такође глад. *(Белешка у запису православног манастира на Цетињу)*
	2. *суша* *снег у октобру*	Да се зна да 10. јула (21.07.н.к.) године 1749., понедељка, извори су пресушили у Чајеничима. Те исте године велики снег је пао на путеве, задржао се 15 дана и није нестао до 10. октобра (21.10.н.к.) *(Белешка у запису православне цркве у Чајничима)*
	2. *снег у октобру*	Знајте да је 11. октобра (22.10.н.к) године 1749. пао снег на област Дреницу (област између Белог Дрима и Ситнице, Пећи и Приштине), Косово и Метохију, невреме се разбеснело. Снег је покрио све својим белим капутом, и наноси су били местимично дубоки да се заглиби до чланка. Плодови и други производи са земље били су осредњи те године. *(Белешка у запису Краљевске академије у Београду)*

1750.	*2.* *снег у октобриу*	26. октобра године 1750. снег је био поново у поменутом пределу (Дреније), снег је ишао људима до пола ногу, такорећи достизао педаљ и по. Записано од грешника Герасима, чувара Девича. (Девич је православни манастир у области Дреније) *(Исто)*
1753-1754.	*11.* *дубок снег*	Године 1167. пало је у Босни толико снега да је оборио на земљу све дрвеће. *(Белешка из Сарајева)*
1754.	*5.*	У то време тамо зима је прошла без снега до месеца фебруара. При одласку месеца фебруара до 40 мученика (20.03.н.к.), зима је показала своје лице са снегом, мразем и снежним олујама... у 1754. *(Белешка у запису православног манастира Грачаница, 8 км југ-југоисток од Приштине)*
1755.	*5.* *град*	У 1755. 29. августа (09.09.н.к.) пао је град после Светог Јована, уништио је све до траве. *(Белешка узета из књиге православне цркве у Српској Капели, околина Бјеловара)*
1757.	*5.*	У години 1757. 18. октобра (29.10.н.к.) пао је снег и отворио зиму. *(Белешка у запису православног манастира Хопово, област Ириг)*
1758-1759.	*11.* *поплава Миљацке у мају 1759.*	Године 1172., добро да је цела зимска сезона била без снега, мало хладна, пао је у месецу мају (године 1759.) огроман снег и киша, што је довело до ломљења дрвећа и Миљацка је показала велику окрутност. *(Белешка из Сарајева)*
1759.	*10.* *куга*	...1759... Страшна куга, од прошле године харала је тамо доле у турским земљама, она је дошла до Скопља и даље оданде. *(Белешка у запису фрањевачког манастира у Краљевској Сутјесци, на северу од Високог)*
	2. *снег у мају*	...у години милости 1759., 8. маја (19.05.н.к.) снежило је у зору. *(Белешка у запису музела православне цркве у Сарајеву)*
1762.	*5.* *куга*	.. године од Постања 7270. У то време владала је велика несрећа и куга се огласила од Загоре. Белешка од попа Крска из Влашког Села... *(Белешка у запису Народне библиотеке у Софији)*
1763.	*5.* *сурова зима*	...1763 1. марта (12.03.н.к.) била је сурова зима, велик снег. *(Белешка у запису православног манастира Хопово, околина Ирига)*

	11. *поплава Миљацке снег у мају*	У 1177., 30 дана после Светог Ђорђа (03.06.н.к), Миљацка је порасла, и пало је мало снега. *(Белешка из Сарајева,* Муслиманска година 1177. почела је 12.07.1763.н.к., запис се вероватно односи на 03.06.1763.)
	5. *глад*	...И рат је трајао 7 година, и мир је завладао у години 1763. Уследила је велика глад... *(Белешка у запису православне цркве у Новој Топлои, околина Славонског Брода)*
	5. *глад*	У години 1763... Лето није дало жито, ни вино, ни воће, одатле велика глад. *(Белешка у запису у Народној библиотеци у Београду)*
	2. *куга*	...1763. Те године тамо куга је завладала у Босни, убила је много особа у турским градовима, квартовима и хришћанским селима. *(Белешка у приватном запису)*
	5. *куга*	У години 1763., 6. августа (17.08.н.к.), појавила се куга у Гацком, покосила је заредом многе животе: мало се излечило међу онима који су пали болесни. *(Белешка у запису Народне библиотеке у Београду)*
1763-1764.	*2.* *зима без снега*	Та зима је такође била без снега, али је то била једна лепа зима. Година Нашег Господа 1764. 28.јануара (08.02.н.к.). *(Исто)*
1764.	*5.* *снег у априлу град у мају*	У 1764., 7 априла (18.04.н.к.) снежило је и била је хладноћа јако оштра;... 5. маја (16.05.н.к.) пао је... такав град да се нико није сећао да је био виђен дуго времена сличан. *(Белешка у запису православног манастира Хопово, околина Ирига).*
	5. *снег у јуну*	...1764 једну недељу пре Духова (04.06.н.к.) снег у Суњи и око Бањалуке до пола ногу. *(Белешка у књизи православне цркве у Новој Тополи, околина Славонског Брода)*
	5. *куга*	У 1764. куга је опустила свет, није оставила ни деце, ни жена, ни људи, она је учинила да сви умру. Људи су се повукли у планине, али куга се је тамо пренела, она је наставила да чини зло. Није било више руку за орање. *(Белешка на приватном листу)*
	3. *глад*	Године 1764. ми смо повећали велики рибњак на дну баште. Те године још је била глад, и вино је било три флорина. *(Белешка у запису православног манастира Лепавина, 14 км југозападно од Копривнице)*

	2. *поплава у Краљеву*	Да се зна да је 11 децембра (22.12.н.к.) 1764 Карановац био полављен од Ибра. То је дошло у недељу, бдење у понедељак. *(Белешка у запису Народне библиотеке у Београду; Карановац је старо име за Краљево)*
1765.	*2.* *блага зима*	Чујте када је студент Елије био доле у земљи заједно са Стеваном Доловцем; у Ужичком округу и целој долини Мораве. Зима је била лепа, терало је цвеће за дан Мученика 1765, јула (без датума) *(Белешка узета из молитвеника штампаног у Нишу)*
1767.	*6.* *снег у мају*	...1767. Те године пао је снег на Дан мученика Светог Ђорђа (04.05.н.к.). *(Белешка на зиду у православном манастиру Грачаница, југосточно од Приштине)*
	11. *поплава*	Године 1181., један окрутни ужас је дошао, који је опустио млин у Касапској улици, и више продавница у Казанџијској, и поплавио је трговине такве као Безистан, у трговинама вода је напунила котлове до пола и учинила је велку штету. У исто време, удавила су се два човека и много паса. *(Белешка из Сарајева)*
1768.	*2.* *суша*	...Те године такође била је велика суша. То се догодило године 1768. *(Белешка у запису у библиотеци Краљевске академије у Београу)*
1770.	*2.* *поплава Дунава*	Чујте да је 12. априла 1770. (23.04.н.к.) Дунав поплавио земљу Немачку и Београд и Влашку. То је била огромна поплава. *(Исто)*
	3.	Велике невоље у години 1770. *(вест С. Тодоровића, Земун)*
	11.	Године 1184., 25. мухарема (25.05.н.к.), у пролеће, следиле су јаке кише и блато, велики снег у планинама и ослабиле су коње; зарада, живот и свеће су постали јако скупи. *(Белешка из Сарајева)*
	5.	Године 1770. биле су велике воде...30. јуна (11.07.н.к.). Записано... у Великом Бечкереку. *(Белешка у једном молитвенику у православном манастиру Гргетег, околина Ирига)*
1771-1772.	*11.* *куга*	Године 1185... Те исте године стигао је глас да је куга избила у Гласинцу и Сребреници...Куга је такође избила у селу Копачи и у Горажду, као и у Палама, поред Сарајева, и у Рогатици... *(Белешка из Сарајева)*

1772.	*5.* *зима без снега* *суша*	У 1772. зима је била без снега, падала је само киша у јануару, јесен врло сува, без кише. Посејана пшеница је пропала услед недостатка влаге. *(Белешка у књизи налази се у селу Миклеуш, околина Кутине)*
1773.	*3.*	17. марта (28.03.н.к.) 1773. била је снежна олуја у току три дана. *(вест С. Тодоровића, Земун)*
1773-1774.	*11.* *суша*	1187.... Те године је лето имало мало падавина, била је суша... Те исте године, дудови су били тако обилно родили да је народ ишао према великом старом дрвету да се диви необичном обиљу воћа... у августу биле су јаке кише. *(Белешка из Сарајева)*
1774.	*11.* *снег у септембру*	...и 15 дана Рамазана (19.09.н.к.) пао је снег тако обилно да је оборио многа стара стабла и уништио многе старе зграде. Дрва нису стизала на Бен-баш осим у малим количинама и снег је пао толики, цену дрва је повећао.... *(Исто)*
1775.	*11.* *снег у мају*	1189... 15 дана после Светог Ђорђа (19.05.н.к.) пало је мало снега... *(Исто)*
1776.	*11.* *поплава*	1190... Услед окрутности Миљацке насип Бен-баша се провалио тако дубоко да су рупе биле као минарети. Врбе ношене бујицом формирале су компактну масу коју је вода носила својим током... Посебно изабрано место на коме је крчмар направио колибу и један врт дуж Миљацке били су за трен ока демолирани. *(Белешка из Сарајева)*
1777.	*6.* *снег у априлу људима до прса*	У то време је била једна велика мука на земљи. Мало жита, мало меда, мало ракије. Снег је пао, на дан Благовести (05.04.н.к.), у првим часовима. Он се није зауставио целог дана и слагао се у смет идући људима до прса. Људи су могли, својим рукама, савладати велики број дивљих животриња. Година захвалности 1777. *(Белешка у старој књизи у Босни)*
	3. *мраз и снег у јуну*	16. јуна (27.06.н.к.) године 1777., мраз је уништио сав пасуљ, бундеве и краставце до потпуног нестајања. На турској страни је било снега у планинама. *(вест С. Тодоровића, Земуну)*
	11. *снег у августу*	24. августа 1191 пао је толики снег да је покрио куће и путеве, није се сећало, уназад 100 година, да је толики снег падао. *(Белешка из Сарајева)*

	10. *снег у јуну*	...1777... 26. јуна, пао је снег у Веселији изнад Зенице, учинио је да планине блеште као зими, и било је овде хладно као у касну јесен. Снег је падао још 3. септембра... *(Белешка у фрањевачком манастиру у Краљевској Сутјесци, 15 км на северу од Високог)*
1778.	*5.* *суша*	...13. марта (24.03.н.к.) године 1778., била је велика суша, и није било кише ни снега од Светог Игњаца (31.12.н.к.). *(Белешка узета из књиге православне цркве у Стипању, околина Сушака)*
	2. *киша од септембра до децембра*	1. септембра (12.09.н.к.), године 1778. падало је и падање наставило без престанка до месеца децембра. Првог дана месеца децембра (12.12.н.к.) почело је време мразева и суше. *(Белешка из Царске библиотеке у Бечу)*
	10. *у Босни у марту снег људима до појаса*	...1778. Десет дана пре Божића снег се повукао свуда... Није било снега затим до 18. фебруара. Земља се тако нашла гола, нажалост, да се јако замрзне... У следу, 15. и 16. марта велики снег је пао у планинама, у великој количини је покрио поља... Ево 26., 27. и 28. истог месеца марта снег је пао поново, потпуно је покрио стари. Било га је, у пољима до колена и више, тако да га земља није могла упити. Qui mimo он је пао у Пољанији до пола бедара, и у Глумичићима до појаса. *(Белешка фрањевачког манастира у Краљ-евској Сутјесци, 15 км на северу од Високог)*
1778-1779.	*11.* *љута зима јак мраз*	Године 1193. Те године зима је била тако љута да се нико од људи није сећао да је видео сличну. За време ербеина небо је било ведро и пало је мало снега. Али заледиле се воде и лед је био тврд. Неуобичајена хладноћа замрзла је сву бурад и буриће у које су сељаци ставили купус. Биле су многе птице угинуле од хладноће. Чесме су биле замрзнуте, људи су тешко ишли по воду на Миљацку доста далеко. *(Белешка из Сарајева)*
1779.	*2.* *суша пет месеци*	Трећи дан јануара (14.01.н.к.) године 1779. падало је мало. Земља се замрзла и било је много леда. Велика суша у целој земљи и лед трајали су три месеца када је Сунце учинило да оду. За време пет и по месеци и три дана још, није било ни кише ни снега, осим мало шго га би. Киша је пала коначно 9. маја (20.05.н.к.), што је било јако корисно за пољопривреду: обиље жита, вина воћа, и купуса; насупрот мало пчела и потпун недостатак црног лука. *(Белешка у запису Царске библиотеке у Бечу)*

	11. *суша*	...7. дана после Светог Ђорђа (11.05.н.к.) телал Перчо је објавио да нико не може на пијаци да узме више од пола шиника жита... Сељаци су се молили...да имају кишу, али није помагало. Упућивале су се молитве од џамије до џамије током једног целог месеца. Коначно је одлучено да се изађе на њиве и да се тамо упути молба Богу... Заиста народ се враћао три узастопна дана на њиве да измоли Бога и киша је пала и чудо се потврдило... Али мало после суша се поново појавила и телал је позвао народ на нове молитве. Сутрадан је киша пала обилна да таква није пала за време осам месеци већ. О помрачењу месеца пала је поново, и то се догодило четири недеље после Светога Ђорђа. Укратко, народ се умирио мало и задовољио том кишом, која је пала 15 ђемзи-ул-евела 1193. (31.05.1779.н.к.) У Неретви трешње су родиле тако обилно да се нико није сећао да је икада било виђено толико... Падало је 3 до 4 дана, дванаест дана пре уласка Сунца у знак Рака. Било је снега на брежуљцима, што су констатовали очевидци. *(Белешка из Сарајева)*
	5.	Године 1779. била је година суше. Није падало 4 месеца, такорећи од после Божића до Светог...(?) *(Белешка у књизи православне цркве у селу Островица, околина Сушака)*
1780.	*11.* *снег у мају*	...1195... После Светог Ђорђа (04.05.н.к.) пао је снег који је расхладио ваздух. Истина је да се снег повукао из Сарајева, али се задржао доста дуго времена у шумама. *(Белешка из Сарајева)*
1781.	*11.* *жестока хладноћа*	...1196... За време десет дана хамсина, хладноћа је била тако жестока да, на Бен-башу, од великих стена ишло се котрљајући у празно. За време целе ноћи велика хладноћа начинила је ужасно позориште. Причало се да је угинуо велики број оваца, коза, телади, птица и орлова... *(Белешка из Сарајева,* хамсин је зимски приод од 50 дана у наставку ербеина, консеквентно томе то је период између 1. фебруара и 22. марта по новом календару*)*
	5. *снег у мају*	Дан Успења нашег господа, 14 мај (25.05.н.к.) године 1871., пао је снег. *(Белешка у књизи православног манастира Гомирје, околина Огулина)*

	2.	Да се зна да је 14 маја на Свету Исидору (25.05.н.к.) снег учинио свој поход, и нарастао је у Црној Гори до колена, и у Посавини он је покрио само лагано земљу... Записано од попа Крсте Делмашевића из села Гвозденовић, под планином Словац, 1781. *(Белешка у приватном запису)*
	2.	Година 1781. била је обележена јаком врућином и муком од живота. *(Белешка у запису православног манастира у Беочину, околина Илока)*
	11. *суша* *шумски пожари*	...1196... Појавила се велика суша, нарочито у Сарајеву и у 7 у 8 часова обилазак. Обичне молбе нису биле занемарене, али без ефекта. Трава је трпела највише, осушила се сасвим, што је оставило животиње без хране. Ливаде на пропланцима нису биле кошене, и цело лице земље изгледало је жуто, као да је изгорело. Жито и остала храна су били скупи... Суша је трајала, зелено поврће и трава су недостајали у баштама и ливадама. Дрвеће се такође осушило и црна смола на врху Капа поред Сарајева. У целој Босни и Румунији било је шумских пожара у којима је сагорело све до траве... Непребројиво вукова и других дивљих животиња се показало... 20. августа, када је планета Сатурн правила своју орбиту, мали облак се показао на ведром небу, и освежило је, а то је обрадовало народ... *(Белешка из Сарајева)*
	5. *глад*	У години захвалности 1781, лето је било олујно и врло кишно. Глад у Лици. *(Белешка у књизи православне цркве у Српској Капели, околина Бјеловара)*
1782.	*5.* *глад*	Чујте у којој години је била глад у околном свету, трајала је 40 дана, почевши од Духова до 10. дана јуна, до Светог Петра 1782. Живот је био обичан. *(Белешка у библиотеци породице Милојевић у Могрићу, околина Госпића)*
	2. *глад*	Ова књига... била је на читању код мене, попа Рафаела парохије Баболука... 30. јуна 1782. Тада је такође била велика оскудица хране. *(Белешка у запису Библиотеке чехословачког музеја у Прагу)*

1782-1783.	*11.* *куга*	Долази сада нова година 1197. (07.12.н.к.)... 1782. Дана пророка Елија, (02.08.1782.) куга је букнула и била је у порасту до Светога Ђорђа, (04.05.1783.н.к.) захватила је 3 до 4 кварта. Затим, када се дани продужише, она је постала још беснија проузрокујући дневно 20 до 30 смрти... После Светог Ђорђа било је дневно до 33 спровода у Султановој џамији, у Беј џамији 34 пре и после подне... Смртност проузрокована кугом, у нашем граду, бројећи децу хришћана и жидова, била је 8000 душа. Било је исто тако пре двадесет година. *(Белешка из Сарајева)*
	10. *куга*	У години 1782. куга је избила у Сарајеву у пролеће, и јако рано и полако почела разарати. Једни су говорили да није била куга него маларија и мале богиње. In fatti било је много и свагде, много људи је настрадало, нарочито међу младима. Те исте године она се разбеснила код нас, то јесте у Високом као и у целој земљи, у Крешеву, Фојници, Зеници, Травнику. Она је захватила подједнако сва села која нас окружују, турска као и наша, и *quidem* овде у Сутјесци... Затим се куга проширила у област Сутјеска... чинећи 900 жртава, и више. *(Белешка фрањевачког манастира у Краљевој Сутјесци, на северу од Високог)*
	2. *глад*	Овај псалтир је био купљен од мене попа Станка за калуђера Исаиа Јовића. Записано године 1782. Она је била још једна година велике глади. *(Белешка у запису библиотеци теолошке академије у Кијеву)*
1783.	*5.* *добра жетва*	У години 1783. добра жетва жита и башта засађених површем лиснатим и зрнатим. *(Белешка у библиотеци породице Мило-јевић у Могрићу, околина Госпића)*
1783-1784.	*11.* *поплава*	Године 1198... Окрутност Миљацке је била толика да таква није виђена 50 година. Ја сам видео многе поплаве али никада као ову. Ја сам гледао мост када се вода попела до врха Султанових млинова и до пола висине Султановог моста. Ноћи султаније- ледолом (први дан пролећа), загрмело је и киша и снег пали су обилно у планинама. *(Белешка из Сарајева)*

	2.	У години 1784. жито није понело, или врло мало. *(Белешка у запису Царске библиотеке у Бечу)*
1785.	*10.* *касно топло пролеће*	Године 1199. Те године тамо цветање и листање је дошло касно. Али како није било раних мразева (јесењих), воће је родило и било је јако лепо време као никада. *(Белешка фрањевачког манастира из Краљевске Сутјеске, на северу од Високог)*
1786.	*11.* *снег крајем априла* *лето кишно*	...1200... Дана када је Сунце ушло у сазвежђе Близанаца (27.04.1786.), снежило је цео дан... Те године 1200., када је кишило цело лето, трава је избила на планинама и скоро по камењу, али није пожутела. Све је изгледало зелено. Плодови свих врста су запљуснули воћњак, лубенице су биле раширене традиционално. Берба се није могла обавити, што је запрепастило цео свет. Да, на срећу, имали смо неколико лепих дана, које су такође следиле кише...Жито је било унесено тешко и брзо. *(Белешка из Сарајева)*
	5. *снег у септембру*	У месецу септембру 1786. пао је обилан снег једне ноћи, прекривши жита. *(Белешка сачувана у књизи православне цркве у Свиници, околина Петриње)*
	5. *снег у октобру*	Чујте да је године милости 1786. снег пао 5. октобра (16.10.н.к.), да би наставио свих дана до Светог Луке (29.10.н.к.). Тонуло се у њега до колена. Он се задржао 10 дана и нашао је жито неуснапљено. *(Белешка у књизи православног манастира Благовештење, 13 км западно од Чачка, околина Љубића)*
1787.	*11.* *касно цветање*	Нова година 1201... Цветање је дошло после Светог Ђорђа, у једној недељи размака (11.05.н.к.). По прилици две године пре тога, било је једнако касно, али не у толикој мери. *(Белешка из Сарајева)*
	2. *много кише*	У години 1787... Тада је била велика глад и много кише... Тада добро имање манастира Вољаче је заузео Дел-Ахмед Исарић из Ужица *(Белешка у запису Народне библиотеке у Београду)*
1788.	*5.* *глад*	Чујте да је 1788. био рат против Шијака (Херцеговаца)... Била је глад. Шиник је био један пијастар. *(Белешка у запису православног манастира Лешац, 8 км североисточно од Тетова)*

1788-1789.	*11.* *љута зима* *Те зиме у Паризу 86 дана температура је била - 30° С. Та хладноћа је захватила и Балкан.*	...На почетку ербеина и до половине било је јако хладно. Како је снег био јако висок, хладноћа је удвостручила јачину. Причало се да су биле познате жестоке хладноће, али да ни изблиза нису биле тако хладне као сада: неки пут су биле без сумње љуте хладноће и пре, али пре су трајале 1, 2 или 3 дана или чак 4 до 5 дана, непрестано. Овог пута овде, међутим, она је трајала 20 дана, а то је проузроковало да су се велике текуће воде замрзавале мало по мало сваког дана и сваке ноћи да би на крају настао дебео лед да се није могао видети ток. То се догодило делу Миљацке где, идући од Исабејовог млина, тече доста брзо била је она заробљена такође... *(Белешка из Сарајева)*
1789.	*2.* *20 дана јак мраз*	Године 1789 био је велики снег, више од 6 педаља висине, и врло јак мраз 20 дана. Дрвеће се покрило ледом и она међу њим која су била малог раста савила су се равно до земље, све је било испод снега. Шумиће су изгледале слично. Много особа је умрло. Птиће и животиње угинуле су у великом броју. Цигани луталице, који су се затекли напољу, нису могли ходати по снегу. Многи од њих су умрли од хладноће и глади. Кола дрва за ложење била су 40 пара и више. То је дошло у децембру наведене године. *(Белешка у запису православне цркве Свети Ђорђе у Призрену)*
	11. *почетком децембра оштра хладноћа*	Планете Марс и Јупитар су се удружиле и то је резултирало великим ветром, као и кишом. Било је такође и јужног ветра и снега. Обилне кише, услед којих се излила Миљацка тако да се није могао видети врх торња Султановог моста... 20 новембра 1204 (01.12.1789.н.к.) била је изненада јако оштра хладноћа. 20 дана прије ербеина хладноћа је завладала без попуштања, и када је прошао ербеин, време је кренуло на боље. *(Белешка из Сарајева)*
1791.	*11.* *снег у јуну*	...1205... 33 дана после Светог Ђорђа (06.06.н.к.) пао је снег у Требевићу и свуда наоколио. *(Исто)*

	11. *поплава*	...1206. Сутрадан од Свете Деметре (07.11.н.к.) јако је снежило, и у месецу сеферу настало је помрачење Сунца које... изазвало је велику кишу, која је направила поплаву зато што је падала дуго времена... Девете ноћи после Свете Деметре било је...муња, грмело је, падало и дувао је јужни ветар, услед кога су следећег уторка сви мостови, нарочито онај Шехерсехаја, били оштећени... То је дошло 4. новембра, 18 реби-ул-евела (15.11.н.к.). Брана Бен-баша обрушила се равно са земљом. Вода је срушила 4 до 5 кућа у Латинском кварту, поред Миљацке, као и више других у кварту Черкчина. (*Исто*)
1792.	*11.* *снег у септембру*	Године 1207 снежило је целог дана 1.септембра (12.09.н.к.) (*Исто*)
1793.	*11.* *кишно пролеће*	...1207... Те године тамо било је, до априла, доста хладно. На почетку априла (12.04.1793.н.к.) је пао снег и време је постало кишовито, услед чега је ока сена била 2 паре, животиње омршавиле, и дрва и храна су престали стизати. За Рамазан 1207 (20.04.н.к.) скупоћа живота је била толика да се пар мршавих волова продавао за 120 пијастра...32 дана после Светога Ђорђа (05.06.н.к.) пао је снег у целој околини града Сарајева, и цело пролеће је било кишовито. Сви артикли поскупели. (*Исто*)
	5. *зима лепа и сува*	Зима те године 1793. је била јако лепа, време суво. *(Белешка у запису православног манастира Хопово, околина Ирига)*
	5. *глад*	Година 1793. позната по глади: ока жита је била 15 крајцара, толико кукуруза 10 крајцара. *(Белешка узета из књиге у библиотеци породице Милојевић из Могрића, околина Госпића)*
	11. *куга*	Године 1208. у месецу мухарема (те године месец август) појавила се куга. *(Белешка из Сарајева)*

1793-1794	*11.* *суша од новембра 1793. до маја 1794.* *поплава*	Године 1208... За време пет месеци није било кише ни снега од дана Свете Деметре до 15 дана после Светога Ђорђа (од 06.11. 1793. до 19.05. 1794.н.к.) Семе које је било посејано није могло да никне у сувој земљи, оно које је проклијало осушило се. Истини за вољу, за време 6 месеци и по, пало је, ту и тамо, мало кише и снега, али у тако малој количини да је то било довољно да покваси прашину. За време четрнаест дана који су следили Светога Ђорђа пала је добра киша која је обрадовала народ, упркос томе поскупели су многобројни артикли... За време зиме која је била сушна, било је мраза какав није забележен у историји. Заиста, било је већ тако, али трајало је 5 до 10 дана, сада је мраз трајао без прекида 2 до 3 месеца... 15 дана пре дана када је почело побољшање, пала је киша, изазивајући ужас Миљацке која је однела више од 700 хвати дрва... Миљацка је нарасла толико да се попела до врха куле Султановог моста. Тако је велика влага следила сушу. (*Исто*)
1795.	*3.* *куга*	У месецу јулу године 1795. куга се је појавила у Иригу. *(вест С. Тодоровића, Земун)*
	11. *куга* *киша*	1. сефера 1210. (17.08.1795.н.к.), куга се ублажила у граду 3 до 4 месеца, али затим се поново јавила...У тој години због јаких киша, трава је била услед влаге кошена три или четири пута, избијајући поново. Ја се не сећам да сам видео за 60 година слично избијање траве. *(Белешка из Сарајева)*
1796.	*11.* *блага зима* *касно пролеће*	9. шабана 1210. (18.02.1796.н.к.) мула се вратио на границу. Цветање је било те године позно, било је мало траве, као што није било дуго времена. Ербеин је исто прошао са лепим временом, какво се није видело дуго. (*Исто*)

1797.	*11.* *суша*	...1212... Како дуго времена пре месеца августа није било кише, телал је позвао...три пута народ на молитву за кишу. Суша је била таква да није било зеленила ни на брежуљцима ни у равници. Земља се осушила до дубине висине човека. Воће које је било зрело пропало је. Све засејано, сва осим зимског жита, није избило, што је донело страшну оскудицу. Извори воде су усахнули такође, чудо кога, кажу, није било 80 година. (*Исто*)
1798-1799.	*11.* *мраз*	Година 1213. За време ербеина била је велика хладноћа и било је много леда. (*Исто*)
1801.	*11.* *лепа зима*	...24 фебруара године 1801., ја Рувим, тако звани. У то време зима је била лепа, захваљујући вољи Господњој, амин. *(Белешка узета са једног листа књиге)*
1801-1802.	*2.*	Године 1801. паша Хаџи-Мустафа је угушио београдског митрополита Метода...Те године 100 ока жита је било 20 гроша. Године 1802 упркос свему било је доста воћа. *(Белешка у запису православног манастира између Овчара и Каблара, западно од Чачка)*
1802.	*3.* *седам месеци суша*	Године 1802. била је суша. Од Светога Ђорђа (05.05.н.к.) до Светога Луке (30.10н.к.) није падало. Глад: 20 пара ока жита. Брашно је било вожено у врећама од Језера у Пљевља, Дробњаци су га односили да га продају. *(Белешка у књизи штампаној у православ-ној цркви у Илином Брду, поред Пљевља)*
	5.	...година 1802... прошла је без кише, људи су остали без свих производа. 26 септембра 1802. *(Белешка узета из књиге курије у Утолици, околина Костајнице)*
1803.	*5.* *суша и глад у Лици су људи умирали од глади*	Лето 1803. било је незахвално. Суша и глад су ражалостили сва краљевства у околини. Земља је била спаљена и... много производа је недостајало, као купус, грашак, и зелено поврће... Те године много људи је умрло од глади. *(Белешка из књиге у библиотеци породице Милојевић из Могрића, околина Госпића)*
	5. *глад*	1803. је била једна гладна година. Многи људи су свели своју храну на отпатке и трпели, чекајући жетву, млели су клип окруњеног кукуруза. *(Белешка узета из књиге курије у Утолици, околина Костајнице)*

	2.	Година 1803. била је обележена великом глађу. Ока жита петнаест пара, ока соли исто. Било је велико крвопролиће: народ против народа, пријатељ против пријатеља. Раздор је био већи од глади. *(Белешка на зиду православног манастира Морача, 13 км на југозападно од Колашина)*
1806.	*2.* *снег у јулу*	Чујте све... да 21. јуна (03.07.н.к.) 1806. пао је снег... Те исте године ми смо напали тврђаву поред Бијелог Поља. *(Белешка у старој штампаној књизи)*
1806-1807.	*5.* *суша*	Године 1806. била је лепа јесен. Није било снега до Светог Јована (19.01.н.к.). Први снег је пао на дан Светог Јована и није нестао до Светога Ђорђа (05.05.н.к.). Сетва је била ретка. Од Светога Ђорђа до Госпојине паде киша само једном... жито се осушило и глад се чинила сасвим близо... зато се нису радовале птице у шуми, а сиромашни људи још мање... Наша поља су остала пуста, и извори су пресушили. *(Белешка узета из књиге православне цркве у Островици, околина Сушака)*
1808.	*3.* *земљотрес* *зима љута*	6. фебруара године 1808. дрхтала је земља... Зима је била љута и није престајала до 1. маја (13.05.н.к.). Била је велика несташица сена: једна кола сена која могу вући два коња коштала су 200 флорина. То је била велика несташица сена. *(вест С. Тодоровића, Земун)*
1810.	*5.* *мраз и снег* *у јуну*	Да се зна године 1810. да је јак мраз забелео ноћ Светог Константина (02.06.н.к.), уништио је све што мраз може да уништи од плодова. Али то није било доста, јер је сутрадан пао снег...који је покрио жито и није се отопио два дана после. *(Белешка узета из књиге православне парохије у Смиљану, околина Госпића)*
1813-1814.	*5.* *куга*	...Те године је била велика епидемија куге на целој турској територији, у градовима, селима и у приморју. Зато су становници Кратова побегли у манастир Лесново, 14 огњишта и више... (Лесново је православни манастир, 8 км јужно- југоисточно од Кратова.) *(Белешка у запису у библиотеци Југославенске академије у Загребу)*

	2. *куга* *3.* *зима без снега*	...У 1813., 1814. ужасна куга у отоманској земљи. Престала је 1815. *(Белешка у запису православне цркве у селу Сељане, поред Пријепоља)* Куга се сручила изненада на турску импёрију, и беснила је до 1815. у Стамболу, Румунији, Скендерији, Босни и Египту. *(Белешка из књиге православне цркве у Илином Брду, поред Пљеваља)*
	5.	Две последње године, 1813. и 1814., биле су без снега. *(Белешка из књиге курије у Утолица, околина Костајнице)*
1813-1815.	*2.* *куга*	Чујте како се куга спустила на Босну, Херцеговину, Румунију, Скендерију и Шумадију... Она је харала за време 1813., 1814., 1815. да би затим нестала. Била је несташица 1814. Ока жита се продавала за цванцик. *(Белешка у запису православне цркве Светог Василија, Пријепоље)*
1813-1817.	*5.* *глад*	Године 1813., 1814., 1815., 1816. и 1817. биле су обележене у Илирији глађу и скупоћом, одакле велика смртност. *(Белешка у књизи у српској библиотеци у Јасеновцу, околина Новске)*
1814.	*5.* *куга* *снег у мају*	На Светог Ђорђа (05.05.н.к.) 1814. обилан нанос снега који је поломио гране у вртовима и учинио много штете. Куга се појавила затим у долини Клашнице. *(Белешка из књиге православног манастира Троноша, југоисточно од Лознице)*
1815.	*5.* *глад* *снег 5 педаља*	...У години 1815. налос снега до 5 педаља. Глад и мука сваке врсте... *(Белешка из књиге курије у Утолици, околина Костајнице)*
	5. *глад, снег, лед*	У 1815. велика глад, снег и лед су уништили жито. *(Белешка у минеју православне цркве Шаканлија, околина Дарувара)*
1817.	*5.*	У то време тамо било је жито скупо, 1 флорин ока, и 12 пијастра ока кукуруза. *(Белешка из књиге у библиотеци породице Милојевић из Могрића, околина Госпића)*
	5. *глад*	У 1817. је била глад у хрватској Војној крајини...као свагде другде. Људи су умирали од глади у великом броју,... у беди јела се кудеља... и све врсте отпадака хране. Записано 12 априла (24.04.н.к.) те године. *(Белешка у књизи православне цркве села Рибњак, околина Бјеловара)*

	2. *1 грош=20 пара* *5 гроша= 1 динар* *глад*	...1817. Чујте да је то била година глади: ока пшеничног брашна се продавала за грош, исто ока кукурузног брашна; ока зобеног брашна достигла је 25 пара. Хрпа сена од 100 ока 25 гроша, ока грашка грош, ока кромпира 15 пара, кола сламе 15 гроша. Ми смо много патили од глади, животиње су угибале. *(Белешка у запису у библиотеци Краљевске академије у Београду)*
	2.	Година 1817. била је упамћена и таква каква је била није виђена дуго времена. Она је била обележена глађу, која је опустила Србију тако јако као и турске области. Као последица била је велика скупоћа жита: кукуруза 38 пара, ока жита и брашна иста цена. У Сарајеву 2 гроша ока пшеничног хлеба. *(Исто)*
	3. *1 цванцик = 20 крајцара*	...1817., година глади. Ока брашна 1 цванцик. Велика патња. *(Белешка у књизи православне цркве у Илином Брду, околина Пљеваља)*
1818.	*2.* *глад*	...Био је дан Ускрснуђа Христовог у години 1818. После тога глад у Босни, Херцеговини и другим земљама. Ока жита један грош. *(Белешка у запису православне цркве Светог Васила у Пријепољу)*
	2.	Чујте да је земља била уништена глађу. Ока жита грош. 1818. *(Белешка у приватном запису поред Пљевља)*
	3.	...записано у Зворнику... То је била једна плодна година; жито у Лешници било је 3 паре, у Зворнику 5 пара. 6 марта (18.03.н.к.) *(Белешка из приватне књиге у Зворнику)*
1820.	*5.* *суша*	Да се зна каква суша и колика топлота у 1820. Киша није пала до 26. августа (07.09.н.к.) *(Белешка из књиге православног манастира Дечани, 12 км на југу од Пећи)*
1822.	*5.* *блага зима*	Цела зима 1822. је била тако блага да није било ни мало снега. Жито је било зрело 15 јуна (27.06.н.к) и грожђе 8. јула (20.07н.к.) *(Белешка из књиге породице Милојевић у Могрићу, околина Госпића)*
	5. *вино добро на Врачару*	Знајте да је 1822. берба грожђа почела 31. августа. (02.09.н.к.) На Врачару вино је било нарочито добро те године. *(Белешка из приватне књиге у Београду)*
	3. *Дунав плитак*	25. октобра (06.11.н.к) 1822. паша Глиша Шпањин прегазио је Дунав код Илока. Дубина је била 2/3 стаса. *(вест С. Тодоровић, Земун)*

	3. *јак мраз*	У месецу децембру године 1822., била је јака хладноћа и неподношљива, да су многи људи изгубили животе. *(Исто)*
	3. *Дрина и Лим замрзли се*	У 1822. зима је била јако хладна и сува. Дрина и Лим су се замрзли. *(Белешка са књиге штампане у православној цркви Илино Брдо, поред Пљевља)*
1822-1823.	*5.* *глад*	...Глад је владала једнако 1822. и 1823. и народ је прешао у Угарску. *(Белешка из књиге у библиотеци породице Милојевић у Могрићу, околина Госпића)*
1823.	*5.* *љута зима*	...1823. била је зима јако љута праћена са много блата, које је остало до краја месеца фебруара (до 11 марта по н.к.) И снег је пао 1. априла (13.04.н.к) *(Исто)*
	3. *мраз*	Да се зна када смо покривали храм... 1823. Почело је у месецу децембру и завршило се у месецу фебруару. Тада је била оштра хладноћа и лед... *(Белешка са књиге православног манастира Ломница, околина Зворника)*
	3. *глад*	За време 1823... године благости, после куге и глади.... Година је била плодна у свему: животиња у изобиљу и добити божанске. Ока брашна у Херцеговини 3 паре, 4 и 5 пара; ока ракије 10 пара. У Шумадији ока жита 1 пара, ока ракије 3 паре. *(Белешка са књиге штампане у православној цркви Илино Брдо, поред Пљеваља)*
1824.	*5.* *куга*	Куга се појавила 1824... *(Белешка на књизи у Народној библиотеци у Београду)*
1824-1825.	*3.* *топла зима*	У зиму године 1824. и 1825. није било леда, мост код Варадина није било потребно дизати. *(вест С. Тодоровић, Земун)*
1825.	*5.* *суша у пролеће*	У години 1825. суша целог месеца марта и априла, и киша је наставила у месецу мају. *(Белешка из књиге у библиотеци породице Милојевић из Могрића, околина Госпића)*

1827.	*5.*	У 1827. снег је покривао земљу осам недеља, а осме недеље, у среду, дигао се јужни ветар, носећи снег који је нанео тамо где се излази из кућа; киша се мешала са снегом. 17. фебруара (01.03.н.к.) почело је лепо и топло, прекрасно време. 4 марта (16.03.н.к.), дигла се мећава са кишом и снегом. У понедељак 7. марта (19.03.н.к.), олуја је толико нагомилала снега да је било немогуће изаћи... 14 (26.03.н.к.) снег се поново накратко појавио, да би затим нестао. *(Белешка узета са књиге у православној цркви у Перјасици, околина Војнића)*
1829-1830.	*3.* *мраз*	У години 1829. и 1830. хладноћа је била јако оштра и тешко издржљива. *(вест С. Тодоровића, Земун)*
1829-1830.	*5.* *зима од 20.11.1829. до 05.05.1830.* *снег и мраз*	У зиму, од почетка месеца јануара снег је пао до висине човека. И како је хладноћа оштра и љута почела од Светога Михајла (20.11.н.к.), продужила се је до Светога Ђорђа (05.05.н.к.) 1830. Многи људи, нарочито из области Подвелебита, тешко су ишли до Подгорја са својим стадима да траже испашу. Кола сена достигла су у месецу фебруару 10 флорина у сребру, да би се затим подигла на 20 фл. и чак 30 фл; није било скупље, јер недостајало је траве. Тако у јесен купус није добро понео, народ је очајнички патио. *(Белешка из књиге у библиотеци породице Милојевић из Могрића, околина Госпића)*
1830.	*6.* *суво лето*	...у цркви Девичанској, у подножју Овчара ...месец септембар 1830... Зима је била љута, лето суво, и мало воћа. *(Белешка у приватном запису)*
	5. *суша*	Знајте да 1830 је била велика суша. *(Белешка из књиге православне цркве Шакалије околина Двор)*
1832.	*3.* *плодна година*	...то је била једна добра година, богата у свим производима, година 1832 после Исуса Христа. Није било снега од славља Рођења (06.01.н.к.) до 10 (?) Мученика... (по православном календару 10 Мученика је 23. децембар - 03.01. по новом календару, 42 мученика је 6. марта (18.03.н.к.), 40 мученика 9. марта (21.03.н.к.). *(Белешка у књизи штампаној у православном манастиру Ломница, околина Зворника)*

1833.	*5.* *кишно лето*	Лето 1833 било је повремено кишно и непријатно у толикој мери да је све пропало: јечам и сено у руковети. *(Белешка на књизи православне цркве у Србу, околина Доњег Лапца)*
1833-1834.	*5.*	Година 1833... Јесен је била којекаква; 1. новембра (13.11.н.к.) снег је пао до колена, али он се дигао и нестао за Пост. (27.11.н.к.) За време поста било је лепо, топло, без снега, тако су све славе прошле по прекрасном времену... 19. јануара је... мало снежно невреме; може се рећи да је остатак зиме прошао без снега и кише. На почетку марта је грунуло пролеће и суша је учинила да орање буде немогуће; у ноћи 14. марта (26.03.н.к.) дигло се снежно невреме које је оставило људе без сена, дрва и изазвало је бриге. (*Исто*)
	3. *зима блга* *пролеће* *суво*	Године 1833. и 1834., од новембра до марта, зима је била јако блага; за време целе зиме није било снега до само једном, снег није био обилнији него пола педља висине. Пролеће је било сасвим суво до 20. маја (01.06.н.к.) *(вест С. Тодоровић, Земун)*
1834.	*3.* *топла зима*	У 1834., 5. јануара (17.01.н.к.), на Богојављење гуске су тражиле храну по трави, Сунце је сијало јачим сјајем, воде високе до врата канцеларије солане, и ваздух топао као да је Свети Ђорђе (05.05.н.к.) (*Исто*)
	3. *суша* *низак* *водостај* *на* *Дунаву* *бунари и* *извори* *пресушили* *родило* *грожђе*	Година 1834 била је врло сува, од 25 априла (06.05.н.к.) до 12. октобра (24.10.н.к.). Цело дуго лето киша није пала више него два пута, и то у врло малој количини. Врућина је била толика да су бунари и извори пресушили. Дунав је био тако низак да се је могло прећи чамцем са једне на другу страну. Местимично могао се прегазити. Стари људи су говорили да се не сећају да су икада видели тако ниску воду. Услед тога поврће је недостајало сасвим. Оно мало што га је било продавало се је скупо. Насупрот томе, обилан и добар квалитет вина за ниску цену. Буренце 2 флорина 30 крајцара. (*Исто*)
1834-1835.	*3.* *Тиса се* *ледила* *два пута*	Зима обична 1834. и 1835. Тиса се ледила два пута, први пут 9. децембра до 8. јануара (21.12. до 20.01.н.к.), и други пут од 12. до 17. јануара. (24 до 29.01.н.к.) (*Исто*)

1835.	*3.* *лоша* *година*	Од почетка 1835 лоша година је ојадила народ... Ока жита се попела на 30 пара, године су биле неплодне по вољи Божјој, ветрови зли, зиме љуте... *(Белешка из књиге штампане у православ-ној цркви у Илином Брду, поред Пљевља)*
1835-1836.	*3.* *снег пао* *рано* *заледио се* *Дунав*	25. октобра (06.11.н.к.) године 1835. снег је почео да пада, хладноћа се повећавала, 1. децембра (13.12.н.к.) лед се појавио на Дунаву и заледио га до 3. истог месеца (15.12.н.к), зауставио га и очврснуо. 7. фебруара (19.02.н.к.)... он се покидао да би наставио тећи низводно. *(вест С. Тодоровић, Земун)*
1836.	*3.* *снег у мају* *уништио* *воће*	За владавине... књаза Милоша... 1836., пао је снег 30 априла (12.05.н.к.) који је уништио све воће. *(Белешка у књизи у Народној библиотеци у Београду)*
	3. *суша од* *маја* *до* *септембра*	У години 1836. 29. априла (11.05.н.к.) после Светога Ђорђа, пао је снег праћен ветром. Виногради су били оштећени од хладноће, и воће је било ретко. Била је тамо, од 20. маја (01.06.н.к.) до 8. септембра (20.09.н.к.) велика суша и спалила је све засађено поврће. Велика Сунчева топлота је осушила поврће и кукуруз исто није понео до јако мало. *(вест С. Тодоровић, Земун)*
1838.	*5.* *куга*	1838. у месецу јуну... чујте да је епидемија куге харала у манастиру Хиландар, покосила је 19 живота и учинила је да побегну сви монаси... *(Белешка са књиге православног манастира Хиландар, планина Атос)*
1839.	*3.* *суша*	У 1839. лето је било суво и ока брашна 2 гроша и 100 пара. Глад. *(Белешка из књиге штампане у православ-ној цркви Илино Брдо, поред Пљевља)*
	5. *топла јесен*	Године 1839. било је једно лето оскудно... насупрот прекрасној јесени. 12. децембра (24.12.н.к.) за Светога Спиридона, био је дан ведар и топао могао је да конкурише најлепшем пролетњем дану. Лепо време се задржало до Божића, у Божићној ноћи је заснежило. Тог свеја га је било у довољној количини да би се појавило зеленило поново. *(Белешка на књизи православне цркве у Радичу, околина Госпића)*

1840.	*5.* *оскудица пљачка*	Чујте да је година 1840. била обележена несташицом и патњом народа: ока жита се продавала 2 гроша... Колашинци су разорили земљу, гонили су мирне становнике и убијали. *(Белешка у запису у Царској библиотеци у Сент Петерсбургу)*
1846.	*5.* *снег* *поплава*	Године 1846. у месецу децембру велики снег попео се до ограде. За Светога Николу (18.12.н.к.) била је велика мука да се изађе напоље и оде у цркву. У подне се дигао фантастичан јужни ветар. Он је подигао, за пола дана, свако парче снега и осушио земљу. Воде Матице су текле какве се никада до тада нису виделе, носећи млинове, мостове и чинећи велику штету... у Плочама. *(Белешка из књиге у библиотеци породице Милојевић из Могриња, околина Госпића)*
1847.	*2.* *1 плета = 20 крајцара*	Чујте да су становници Брда напустили владику и вратили се у Скутаре на Бојани. Година оскудице, ока жита је била једна плета. 1847., 30. јануара. *(Белешка на зиду православног манастира Морача, удаљеног 13 км југозападно од Колашина)*
1852.	*5.* *мраз*	Године 1852. била је зима јако хладна; кола сена су се продавала 30 флорина и више. *(Белешка у запису православне цркве у Висићу, околина Удбина)*
	5. *куга*	Година 1852. је била обележена пожарима, кугом, великом смртности и глади. *(Белешка из књиге породице Мачкић из Раткова, околина Кључа)*
1858.	*2.* *киша*	Чујте да 4. и 5. месеца... године 1858. је падала обилна киша. *(Белешка у књизи православног манастира Свете Тринитe, поред Пљевља)*
1864.	*2.* *снег почетком августа*	Године 1864., месеца јула. Да се зна да је била љута хладноћа 31. јула и 1. и 2. августа (12. до 14.08.н.к.). Снежило је на планинама. *(Исто)*

* Pavle Vujevic, *Documents historiques sur les variations de climat dans les territoires du Royaume de Yugoslavie et des contrées avoisinantes,* Beograd 1931. Приредила и превела Љерка Опра.

PAVLE VUJEVIĆ AND THE WEATHER CHRONICLE OF THE BALKANS

Ljerka Opra

Keywords: climatology, meteorology, weather chronicle, Pavle Vujević

In 1931, as the member of an international commission for studying climatic variations, Pavle Vujević published in Belgrade a paper under the heading *Documents historiques sur les variations de climat dans les territoires du Royaume de Yugoslavie et des contrees avoisinantes.* In it, he collected 300 documents on the weather in the Balkans from 1358 to 1864.

To produce a chronicle of the weather covering such a long period of time was no easy task: it was not until the mid-XIX century that systematic meteorological measurings started in a large number of stations in Europe. In his paper, Pavle Vujević attempted to fill in this vacuum and to reconstruct historical memory. His report ended with 1864, by which time part of the Balkans were covered with a network of stations. Previously, measurings had been